

ŻYWA ENERGIA DAWNYCH
MIESZKAŃCÓW OPOŁA

GENIUS LOCI

Wybór i opracowanie materiałów:

Magdalena Knieja, Aleksandra Starczewska-Wojnar
(Archiwum Państwowe w Opolu)

Damian Ruszała, Sebastian Ruszała,
Krzysztof Stecki, Krzysztof Wotzka
(Kocham Opole & Opolskie)

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W OPOŁU

Oderpartie mit Schloß.
OPPELN.

Zapomniani, ale ich energia jest wciąż obecna w Opolu. Za sprawą swoich dokonań, wynalazków, firm, które powołali do życia – przez kilkaset lat w XVIII, XIX i XX wieku rozstawiali rodzinne miasto oraz region nie tylko na Śląsku, ale daleko poza jego granicami. Byli przedsiębiorcami, naukowcami, pasjonatami, badaczami i mimo że żaden z nich nie ma dziś w Opolu swojej ulicy, placu czy nawet skweru – warto o nich pamiętać, bo ślady ich działalności oglądamy codziennie przemierzając ulice opolskiego grodu. Zachęcamy do tego, aby mijając zbudowane przez nich kamienice, zabudowania zakładów produkcyjnych, chodząc po wyprodukowanych przez nich chodnikach czy korzystając z urządzeń, które ulokowali w mieście, przywołać ich obraz z przeszłości. Temu służyć ma wystawa przygotowana przez pracowników Archiwum Państwowego w Opolu we współpracy z pasjonatami historii Opoli – twórcami strony Kocham Opole & Opolskie, ukazująca sylwetki kilkunastu znamienitych opolan, tworzących *genius loci* miasta.

GEMINIUS

CARL LOESCH

Kratka ściekowa odpływowa fabryki OFAMA
[fot. Magdalena Knieja]

Ślady po firmie Carla Loescha, poza budynkami dawnej OFAMY, gdzie była jej siedziba, wciąż jeszcze możemy spotkać na opolskich ulicach, chociaż z roku na rok jest ich coraz mniej.

Firma została założona przez kupca, inżyniera Carla Loescha w 1886 r. Carl Loesch był człowiekiem majątnym i znaną w ówczesnym Oppeln osobistością. Figuruje w spisie wyborców II klasy [II. Abtheilung] z 1891 roku, tuż obok szanowanego drukarza Gustava Raabego. Lista opublikowana była w dodatku do Gazety Miejskiej („Stadt-Blatt Oppeln”), w numerze 45 z 7 listopada. Prawo głosowania miało wówczas tylko 1349 najbardziej znamienitych mieszkańców miasta.

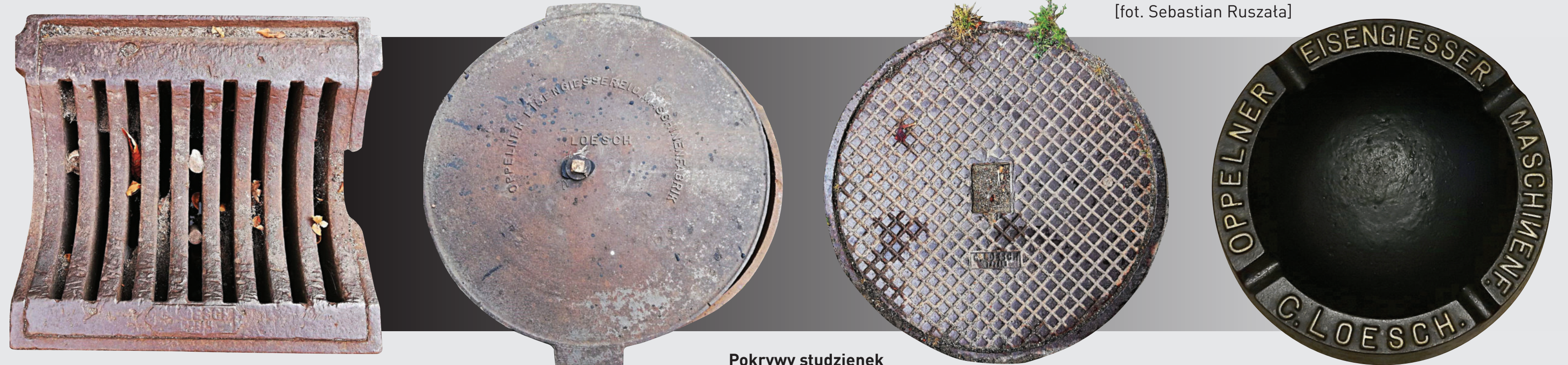
Firma początkowo mieściła się przy zbiegu ulic Bismarcka i Moltkego (dziś Kottątaja i Kościuszki) i zajmowała się produkcją maszyn oraz urządzeń, a także posiadała odlewnię pod nazwą Oppelner Maschinenfabrik und Eisengießerei von C. Loesch. Zakład Loescha był pionierem budowy kanalizacji w naszym mieście.

W charakterystycznym budynku z okresu modernizmu odlano między innymi kilka dzwonów dla kościołów w opolskiej części Górnego Śląska, np. dzwon dla Parafii p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Opolu. W 1897 roku powstały tam dwa dzwony z brązu o dźwiękach „a” i „cis”, duży i średni, o łącznym ciężarze 550 kg, przeznaczone dla kościoła w Chrzęstowicach, a także dzwon dla kościoła ewangelickiego w Opolu (dzisiejszy kościół ojców franciszkanów). Dzwony te zostały niestety w 1917 roku zdemontowane i przetopione na potrzeby wojenne.

W 1927 roku zakład Loescha został przeniesiony na dzisiejszą ul. Niemodlińską.

Po śmierci Carla Loescha firma przeszła w ręce jednego z jego synów – Georga, właściciela Waagen-Fabrik C. Hermann z Wrocławia. Drugi syn wybrał karierę wojskową i służył w cesarskiej marynarce w stopniu Korvettenkapitän. Córka, Elisabeth Loesch, z zawodu była pianistką i często dawała koncerty w rodzinnym mieście. Georg sprzedał lub przekazał firmę w ręce kierownika zakładu – Romana Strzody, i to właśnie on w roku 1927 przeniósł zakład na ulicę Niemodlińską. Według książki adresowej z 1937 roku Roman Strzoda mieszkał na Bismarckstrasse pod nr 11. W czasie II wojny światowej nowym właścicielem przedsiębiorstwa został H. Pemoller, a produkowano tu elementy stalowe i duraluminiowe, jak głosi miejska legenda, przeznaczone dla pocisków V-1 i rakiet A-4. Firma ucierpiała podczas wojny, z budynków pozostały jedynie podmurówki i fragmenty ścian, jednak na ich bazie fabrykę odbudowano i taką w zasadzie znamy do dziś. W roku 1946 r. została przekształcona w Opolską Fabrykę Maszyn – OFAMA.

Popielniczka z logo fabryki Carla Loescha
[fot. Sebastian Ruszala]

Kratka ściekowa odpływowa fabryki Carla Loescha
[fot. Sebastian Ruszala]

Pokrywy studzienek kanalizacyjnych fabryki Carla Loescha
[fot. Sebastian Ruszala]

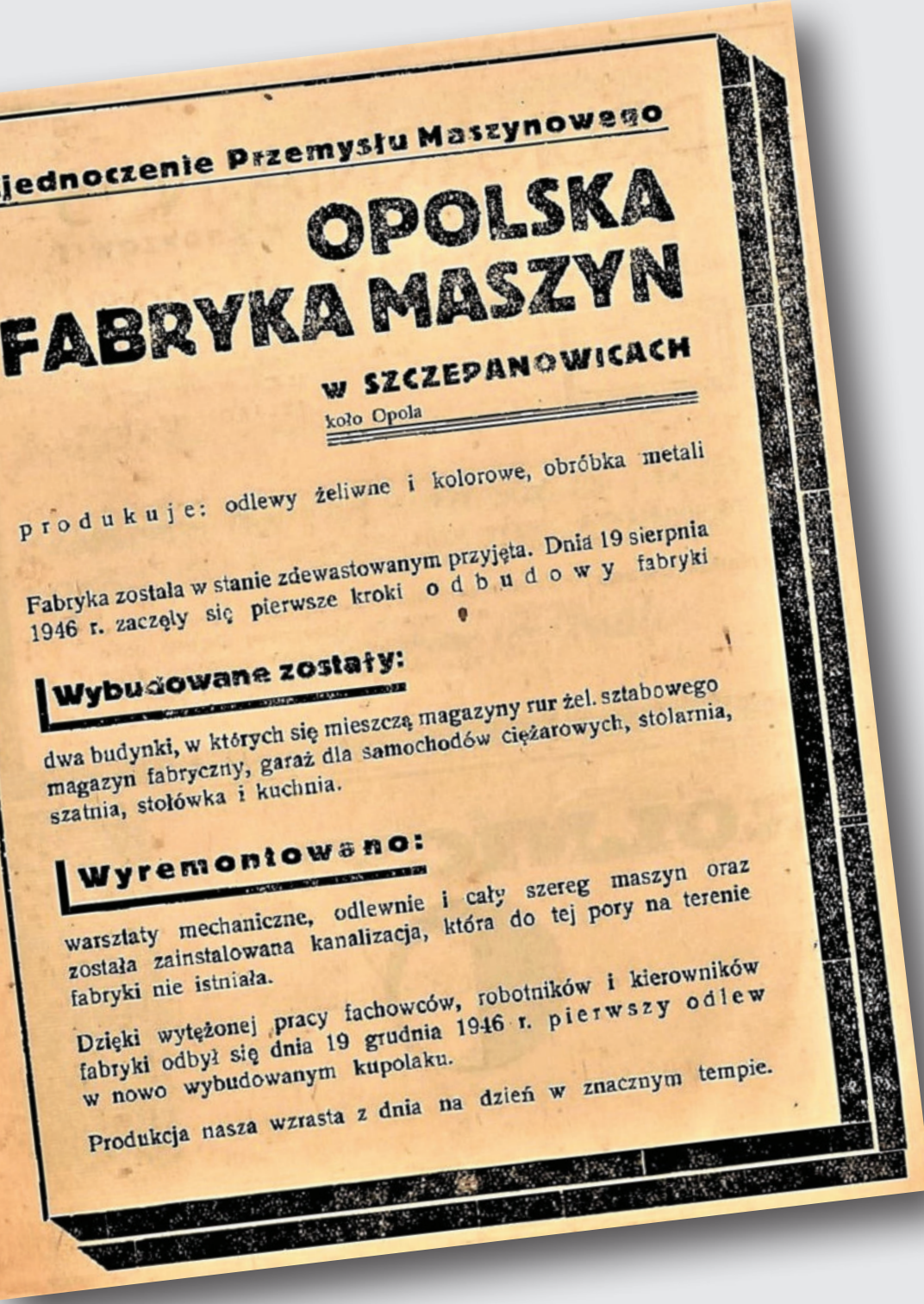
Pokrywa studzienki kanalizacyjnej fabryki Carla Loescha w zbliżeniu
[fot. Sebastian Ruszala]

Zdjęcie autorstwa Andrzeja Szypowskiego przedstawiające wnętrze hali działu mechanicznego Opolskich Zakładów Mechanicznych Przemysłu Materiałów Ogniotrwałych (OFAMA) [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Szybowska M., Szypowski A., Opole, Warszawa 1963, s. 51]

Budynek fabryki Opolskich Zakładów Mechanicznych Przemysłu Materiałów Ogniotrwałych (OFAMA), ul. Niemodlińska w Opolu, stan obecny [fot. Sebastian Ruszala]

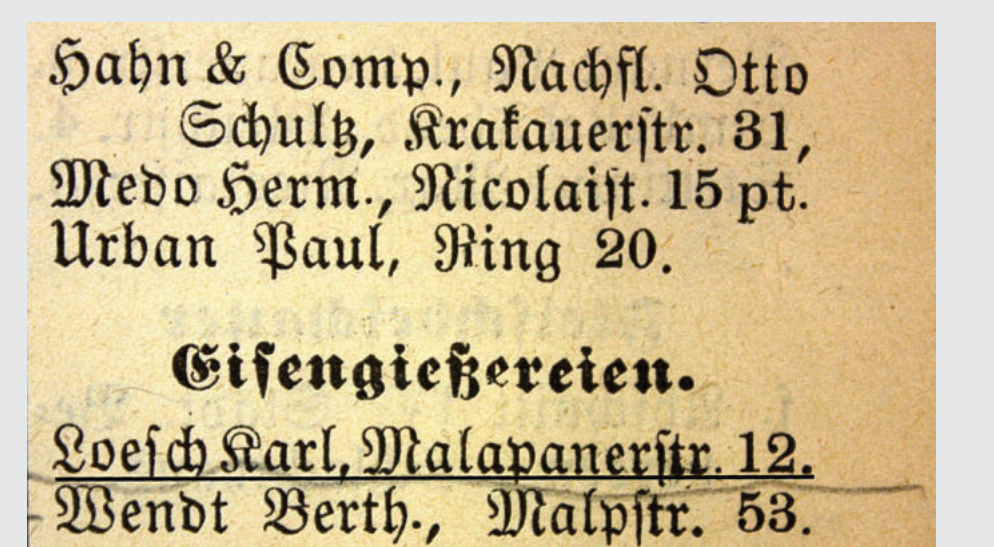
Reklama Opolskich Zakładów Mechanicznych Przemysłu Materiałów Ogniotrwałych (OFAMA) [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Nowiny Opolskie” 1947, nr 36, s. 11]

Reklama fabryki maszyn Carla Loescha [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 15]

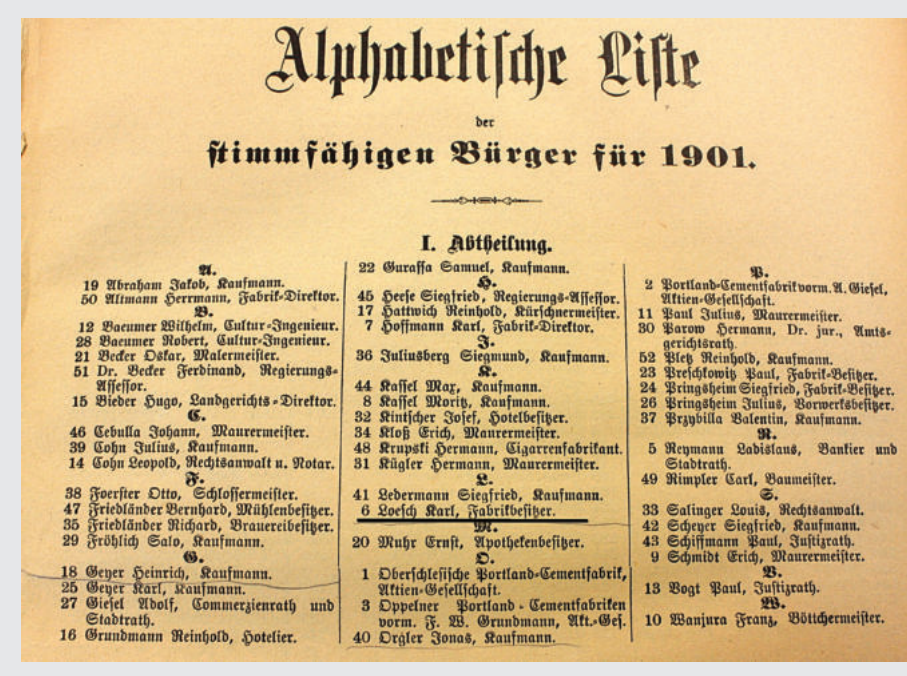
Ogłoszenie fabryki Karla Loescha [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Oppelner Kreis-Blatt” 1894, nr 13, s. 67]

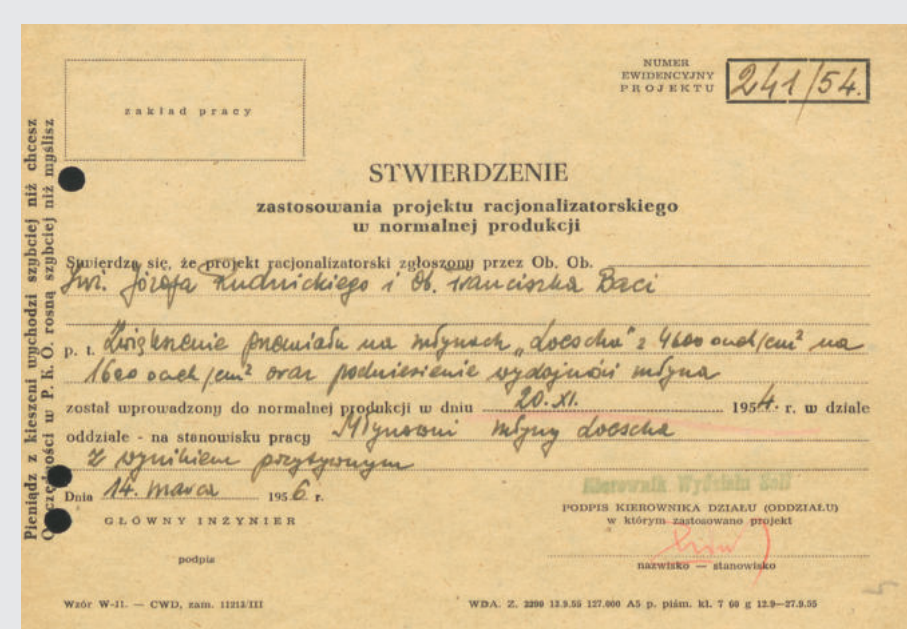
Zapis w książce adresowej miasta Opolu dotyczący Karla Loescha, właściciela odlewni żelaza [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 119]

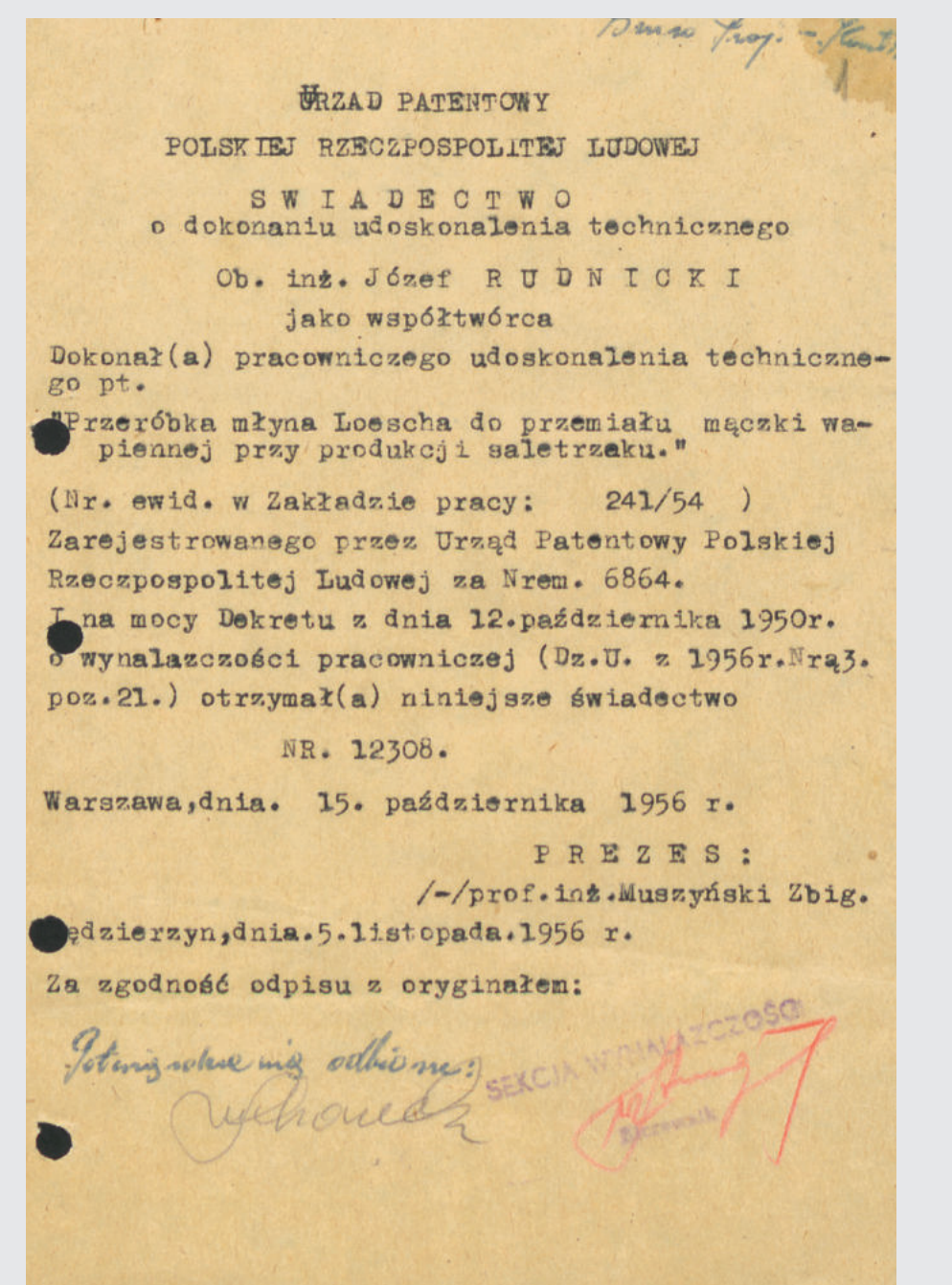
Zapis w książce adresowej miasta Opolu dotyczący Karla Loescha, właściciela fabryki maszyn [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 124]

Lista wyborców do rady miasta Opolo - Karl Loesch, I klasa [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Stadt-Blatt Oppeln” 1902, nr 8, s. 1]

Pismo Urzędu Patentowego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dotyczące udoskonalenia młyna Loescha [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/656/1118]

Pismo Urzędu Patentowego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dotyczące udoskonalenia młyna Loescha [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/656/1118]

Charakterystyczny dla okresu realnego socjalizmu rysunek znajdujący się na jednej ze ścian fabryki Opolskich Zakładów Mechanicznych Przemysłu Materiałów Ogniotrwałych (OFAMA) [fot. Sebastian Ruszala]

Charakterystyczna rzeźba znajdująca się nad wejściem do fabryki Opolskich Zakładów Mechanicznych Przemysłu Materiałów Ogniotrwałych (OFAMA) [fot. Sebastian Ruszala]

APTEKA POD LWEM HEINRICH EMANUEL GRABOWSKI

Jeżyna bukietowa
(*Rubus grabowskii*)
[fot. Magdalena Knieja]

Sylwetka lwa, która zdobi jedną z najstojniejszych kamienic na opolskim Rynku (mieszkał tu krótko w czasie potopu szwedzkiego król Jan Kazimierz), związana jest z apteką, która funkcjonowała przez wiele lat w tym miejscu i była powszechnie znana jako Apteka pod Lwem.

Założył ją Heinrich Emanuel Grabowski, pochodzący z Głubczyc botanik i farmaceuta, którego nazwisko na trwałe wpisane jest do wszystkich atlasów botanicznych świata. Grabowski przyszedł na świat 11 lipca 1792 roku. W Głubczycach skończył szkołę średnią, po czym podjął naukę farmacji we Wrocławiu u Johanna Christiana Günthera, właściciela apteki i badacza roślin. Do roku 1824 mieszkał u niego, był jego uczniem, a następnie współpracownikiem. Od 1824 do 1840 roku prowadził wspomnianą Aptekę pod Lwem w Opolu, w której poza gotowymi medykamentami można było kupić różnego rodzaju specyfiki na zamówienie.

Heinrich Grabowski prowadził aptekę i kontynuował wcześniejsze badania flory Śląska, a także zajmował się skamieniałościami roślin z górnej kredy w rejonie opolskim. Od 1840 roku do śmierci mieszkał we Wrocławiu. Grabowski był członkiem Sekcji Botanicznej Śląskiego Towarzystwa Kultury Ojczyznej, a w 1841 wybrano go sekretarzem naukowym tejże sekcji.

Heinrich Emanuel Grabowski zmarł 1 października 1842 r. w wyniku powikłań po przebytych przeziębieniu. Na cześć słynnego aptekarza i botanika popularny krzew - jeżyna bukietowa przyjęła łacińską nazwę gatunkową: *Rubus grabowskii*.

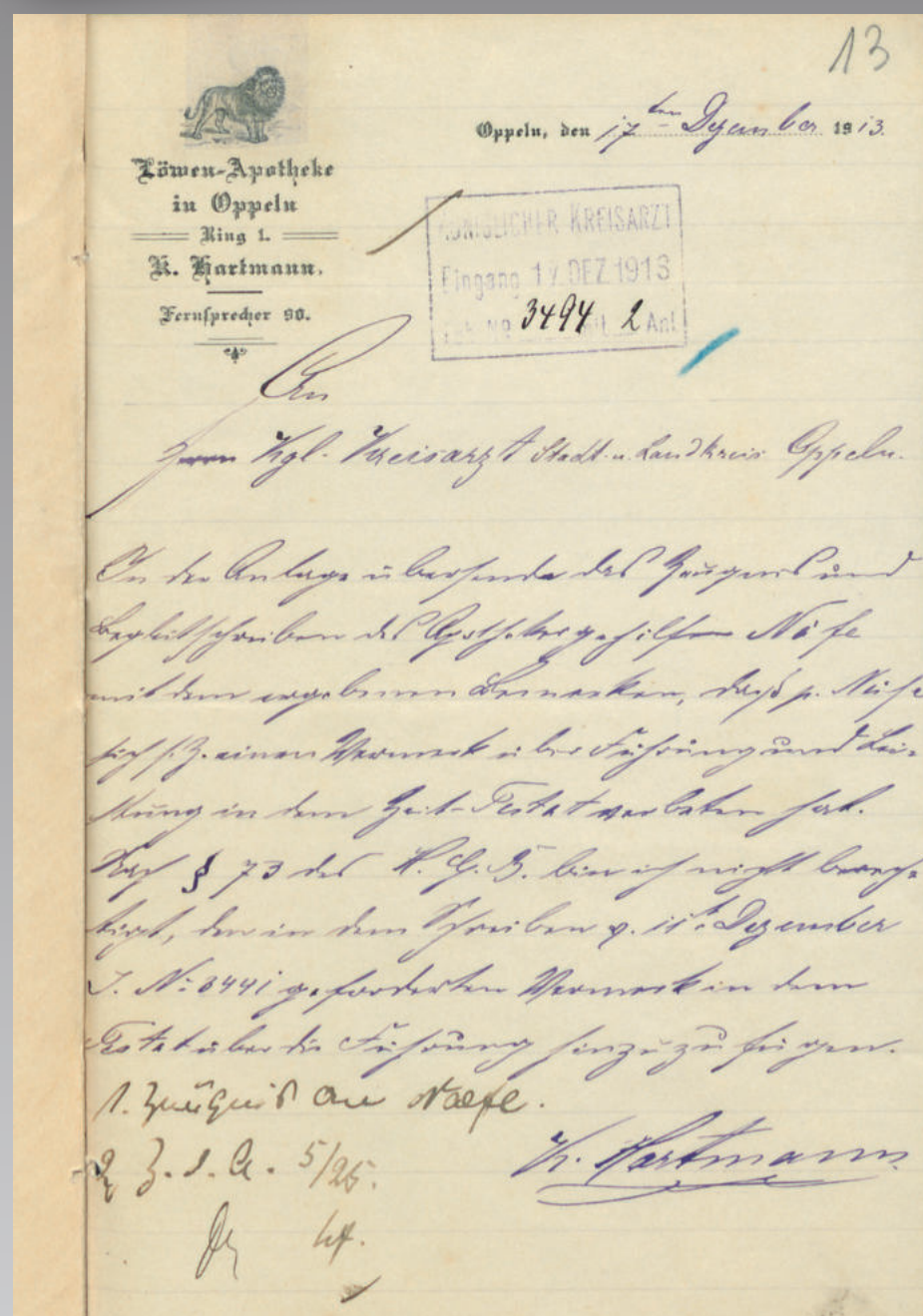
Budynek, w którym mieściła się opolska Apteka pod Lwem, przetrwał zawirowania wojenne, a apteka działała w tym miejscu aż do lat 50. XX wieku.

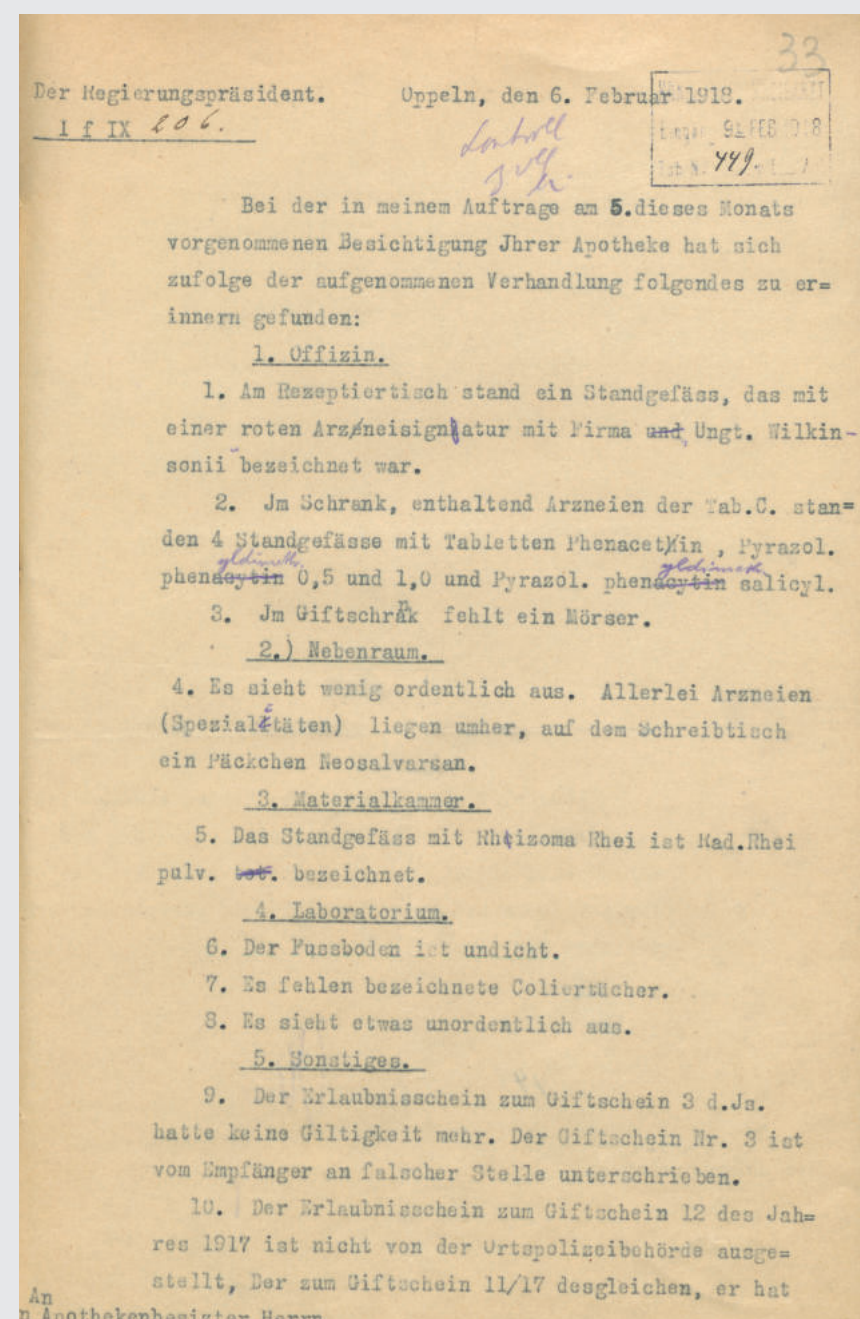
Przedwojenne Opole.
Widok na ratusz w Opolu.
Po lewej stronie Apteka Pod Lwem
[Archiwum Państwowe w Opolu,
Kolekcja Bogustawa Szybrowskiego]

Przedwojenne Opole.
Widok na ratusz w Opolu.
Po lewej stronie Apteka Pod Lwem
[Archiwum Państwowe w Opolu,
Kolekcja Bogustawa Szybrowskiego]

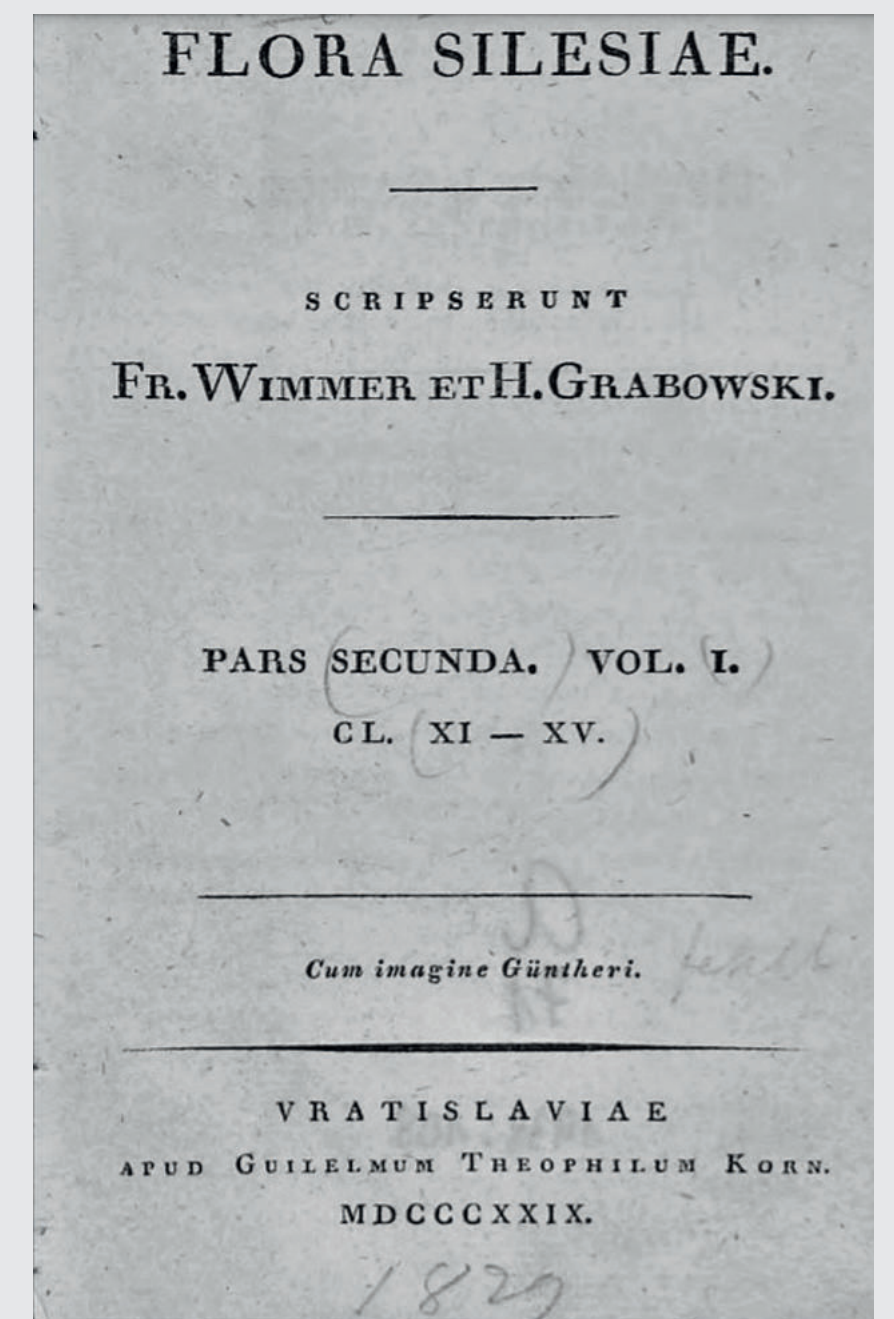
Charakterystyczne logo Apteki pod Lwem przedstawiające lwa, znajdujące się na piśmie K. Hartmanna do Królewskiego Lekarza Powiatowego w Opolu
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/169]

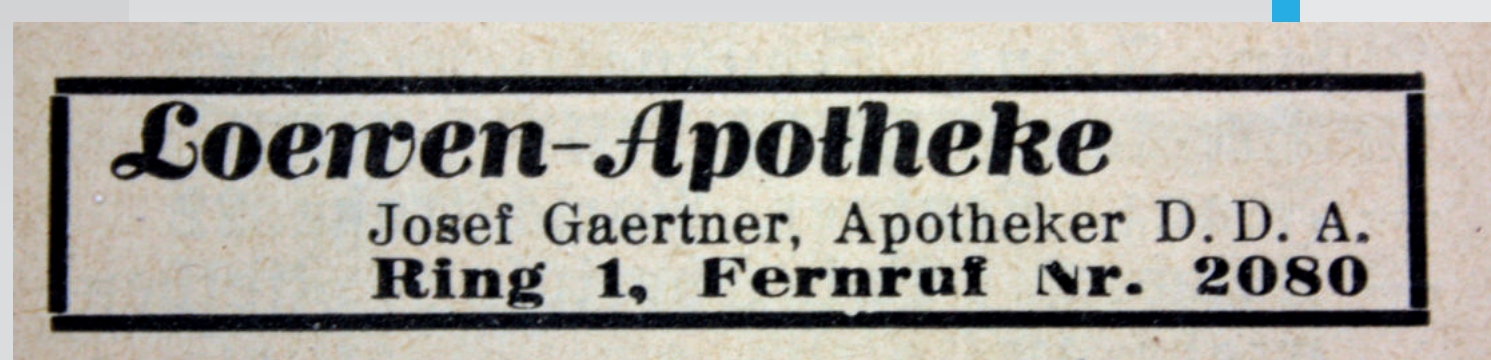
Protokół pokontrolny Starostwa Powiatowego w Opolu dotyczący spisu rzeczy znajdujących się w pomieszczeniach Apteki pod Lwem
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/169]

Reklama Apteki pod Lwem, ul. Rynek 1 w Opolu
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Oppelner Heimat-Kalender für Stadt und Land” 1937, s. 176]

Publikacja *Flora Silesiae*, której współautorem był Heinrich Emanuel Grabowski, ukazująca się w latach 1827-1829
[Śląska Biblioteka Cyfrowa]

Reklama Apteki pod Lwem, ul. Rynek 1 w Opolu
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch von Oppeln, Oppeln 1937, s. 108]

Przedwojenne Opole. Ratusz po odbudowie.
Po lewej stronie Apteka Pod Lwem
[Archiwum Państwowe w Opolu,
Kolekcja Bogustawa Szybrowskiego]

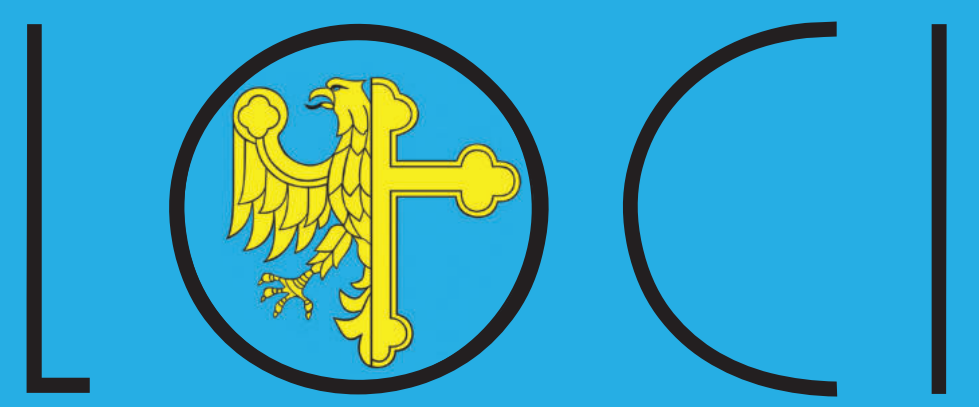

Kamienica na Rynku, budynek Apteki pod Lwem
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/4172]

Jeżyna bukietowa (*Rubus grabowskii*)
w jesiennej odstonie
[fot. Magdalena Knieja]

ŻYWA ENERGIA DAWNYCH MIESZKAŃCÓW OPOLA

GENIUS

APTEKA POD KORONĄ CARL WIECZOREK

Kronen-Apotheke (Apteka pod Koroną) powstała w 1894 roku i mieściła się przy ówczesnej Hindenburgstrasse pod nr 39 (obecnie ulica Krakowska). Zgodę na jej prowadzenie otrzymał Georg Höfer, założyciel apteki Mohrenapotheke (Pod Murzynem) w Pszczynie. Apteka pod Koroną często zmieniała właścicieli, a w 1913 roku została przejęta przez Carla Wieczorka, który zarządzał nią do 1945 roku.

Carl Wieczorek pochodził z Częstochowy, był radcą do spraw farmacji i członkiem komisji przeprowadzającej egzaminy dla aptekarzy. Miał żonę Pauline, z domu Heinisch, córkę Ursulę i syna Karla Heinricha, który poległ w lipcu 1941 pod miejscowością Dulki-Lipniszki na froncie wschodnim.

Aptekarz przeżył wojnę i 1 kwietnia 1949 dostał koncesję na prowadzenie Engel-Apotheke w Bottrop w Westfalii, tam zmarł w listopadzie 1955 roku w wieku 74 lat.

W budynku, w którym mieściła się dawna Apteka pod Koroną, po II wojnie światowej przez wiele lat funkcjonowała Apteka Piastowska.

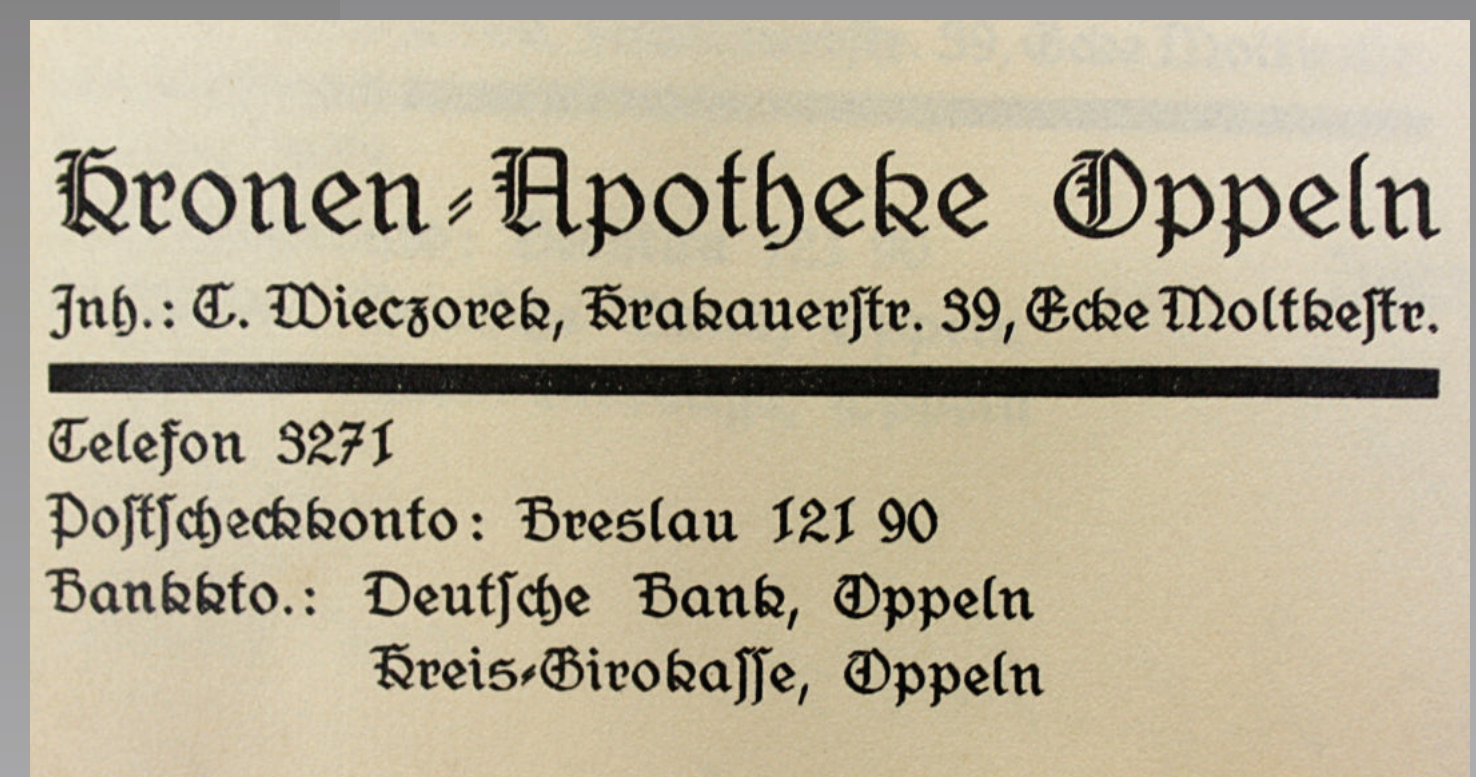
Oryginalna butelka Apteki pod Koroną w Opolu [fot. Sebastian Ruszata]

Mala prostokątna pieczęć firmowa Apteki pod Koroną [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/168]

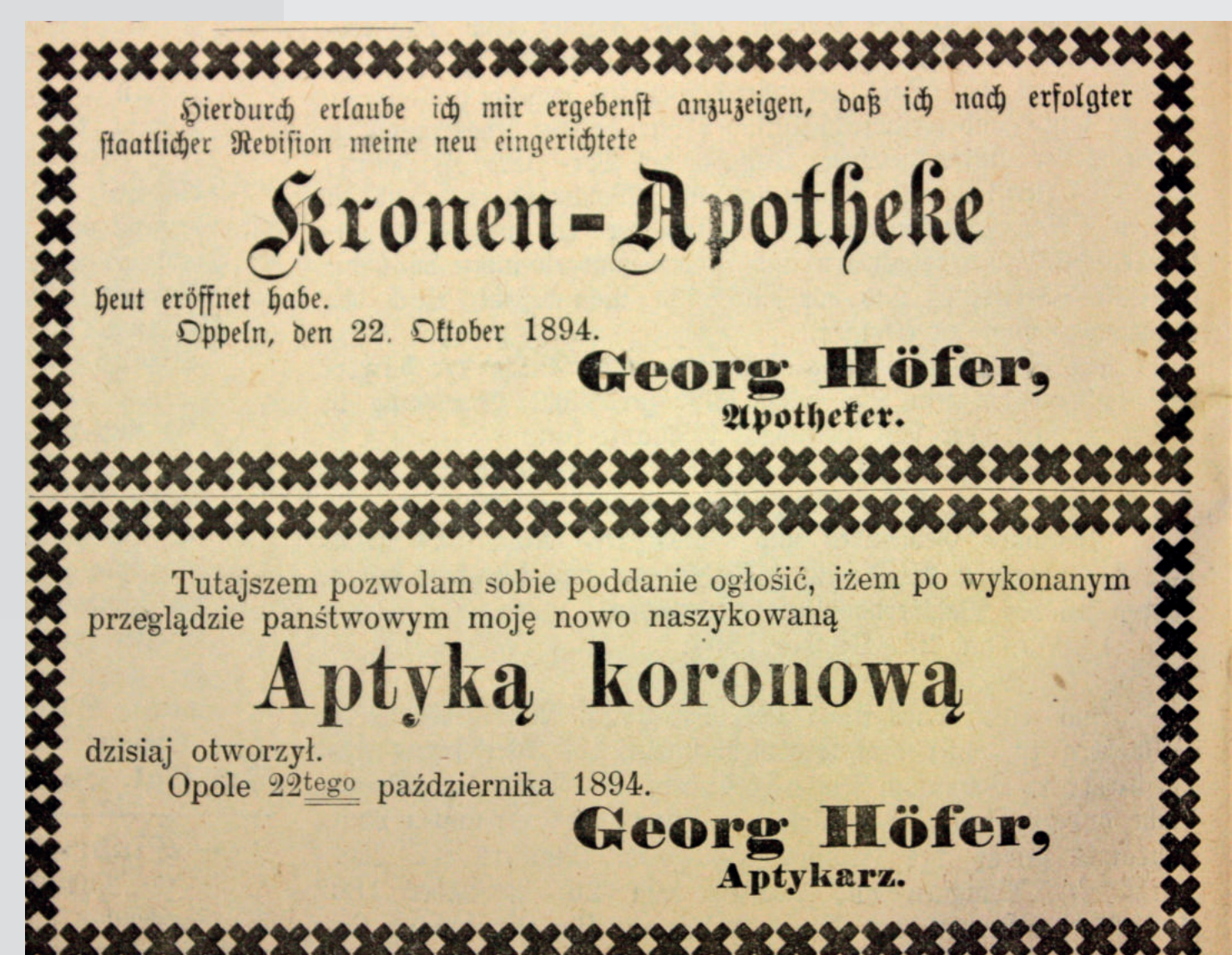
Ozdobne logo nagłówkowe Apteki pod Koroną w Opolu [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/168]

Apteka pod Koroną – nazwa firmy, adres, numer telefonu i konto bankowe [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/168]

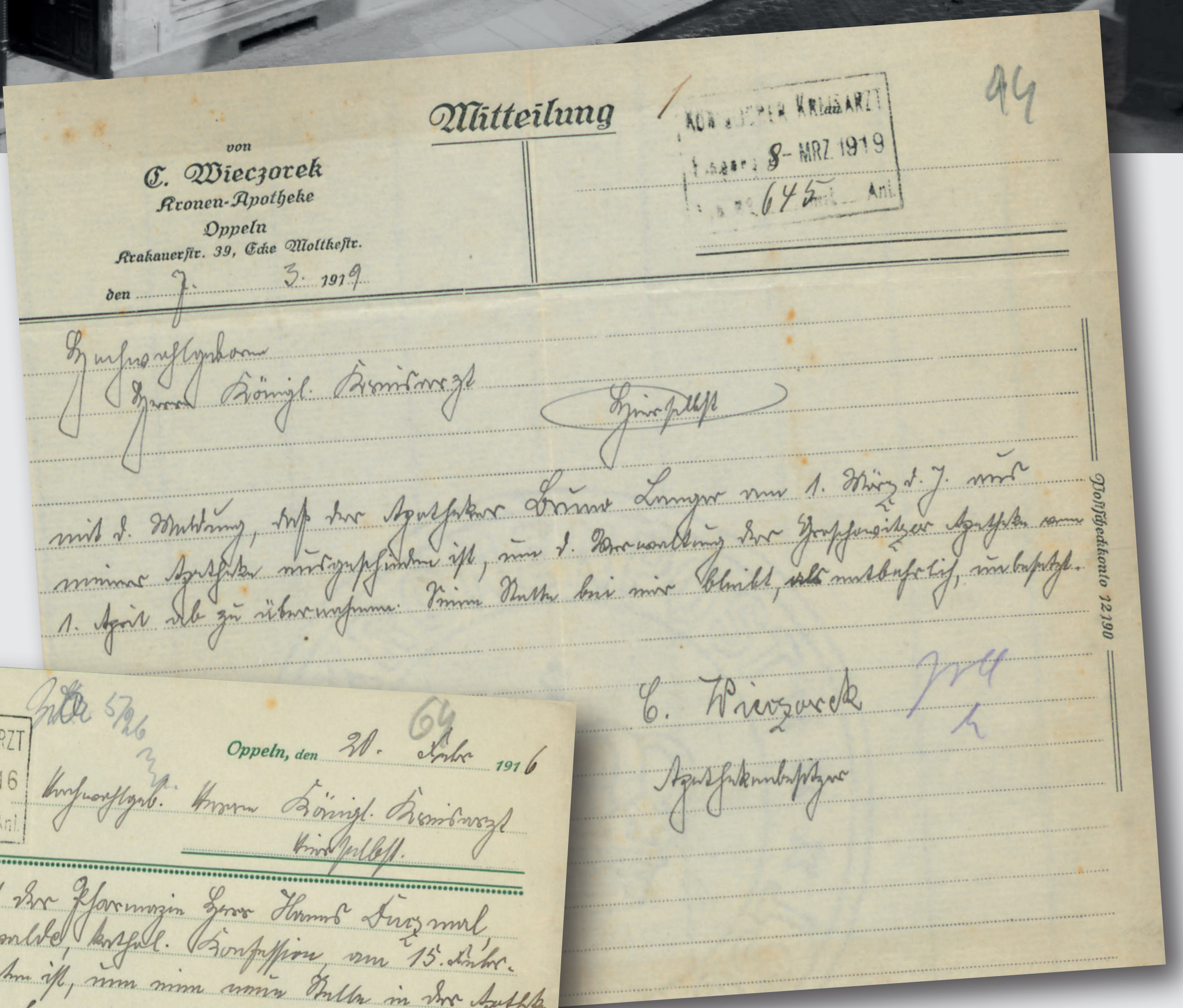
Duża ozdobna pieczęć firmowa Apteki pod Koroną w Opolu [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/168]

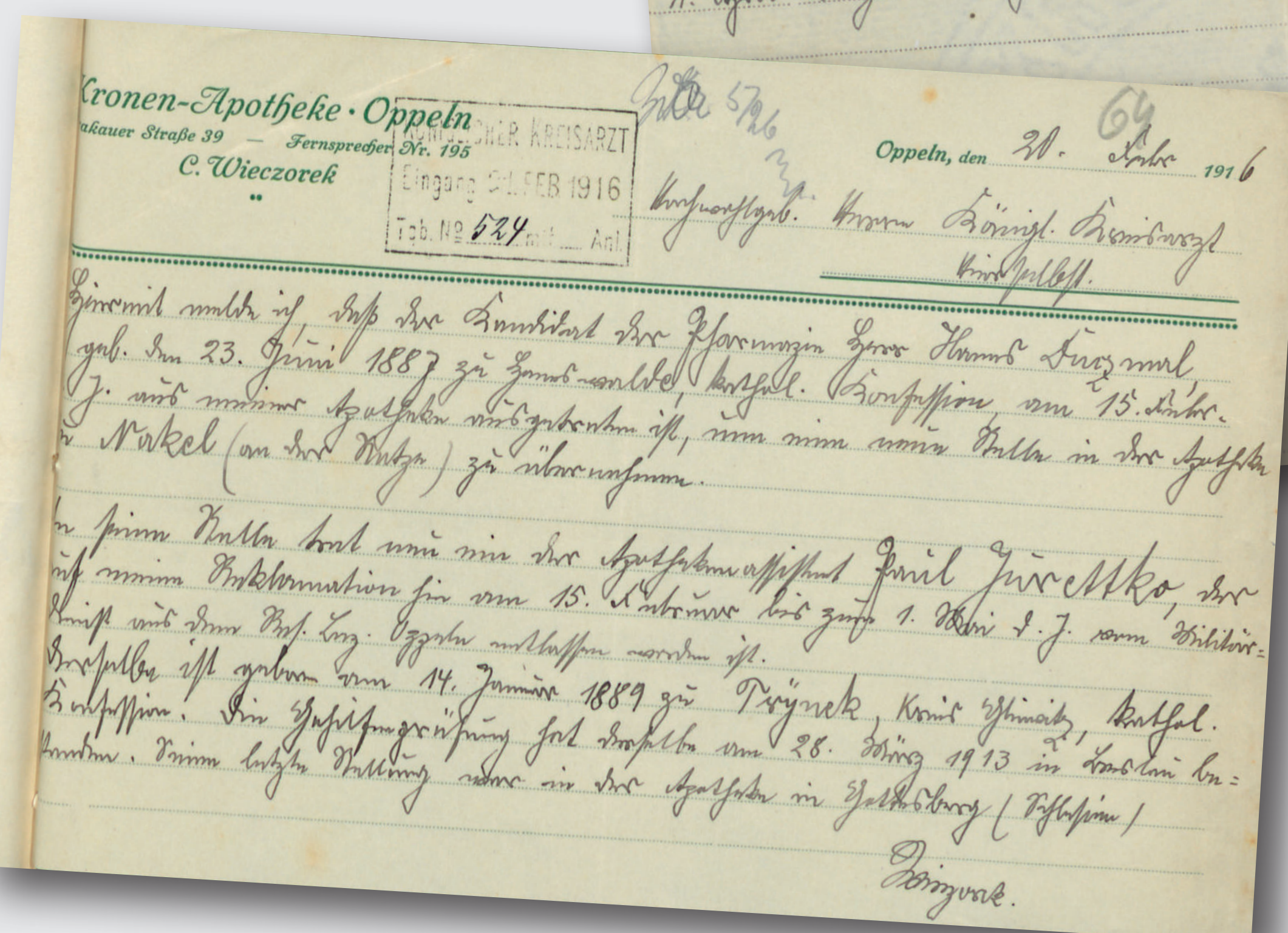
Ogłoszenie dotyczące otwarcia nowej Apteki pod Koroną w Opolu [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Oppelner Heimat-Kalender für Stadt und Land” 1894, s. 214]

Budynek Apteki pod Koroną, znajdujący się w zbiegu dzisiejszych ulic Krakowskiej i Kościuszki, 1928 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/8/167/119/4]

Pismo z odbitą pieczęcią firmy, adresem oraz podpisem Carla Wieczorka, właściciela Apteki pod Koroną [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/168]

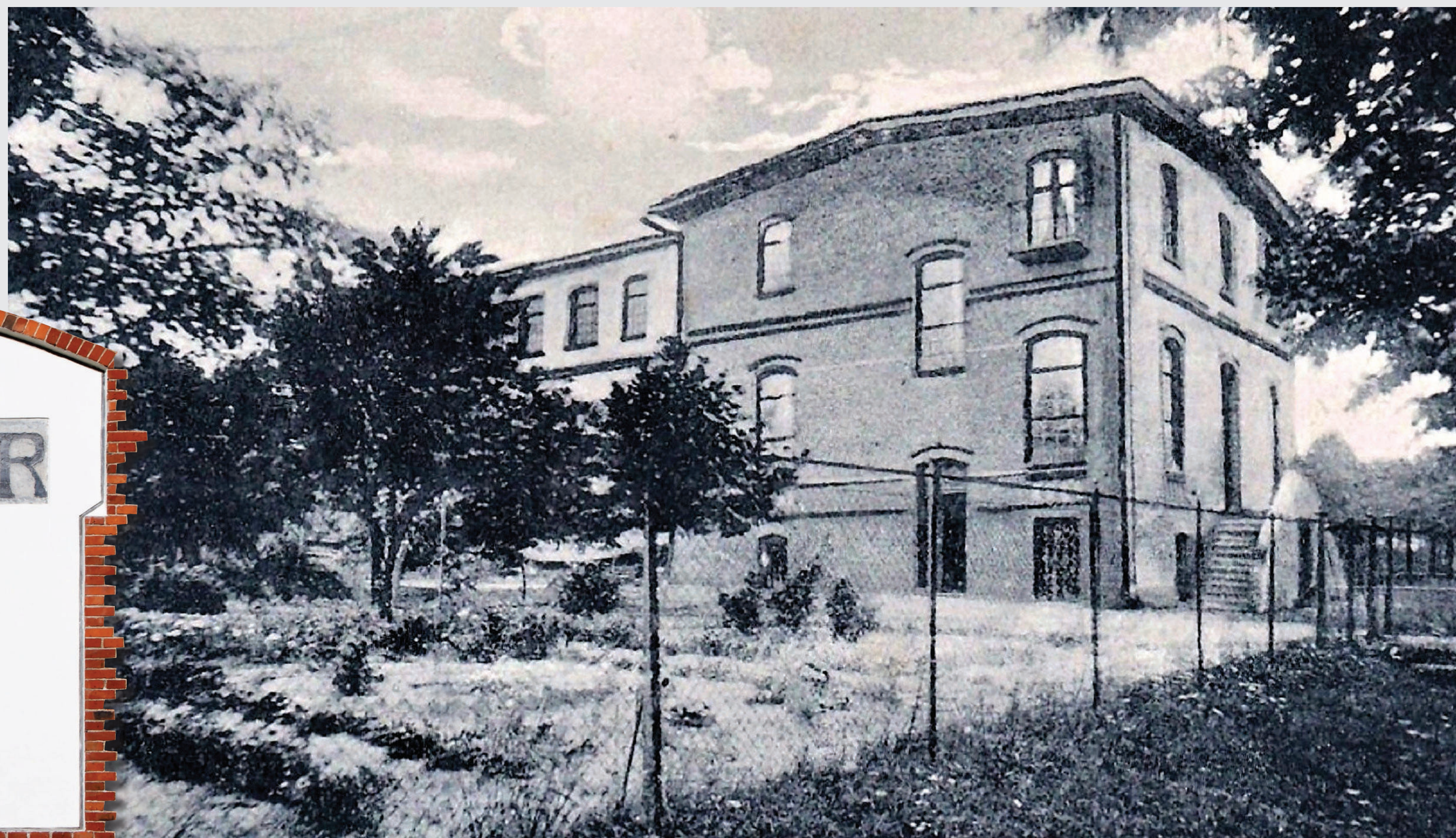

Pismo sporządzone na oryginalnym druku firmowym, zawierającym adres i numer telefonu Apteki pod Koroną w Opolu [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/168]

Mala owalna pieczęć firmowa Apteki pod Koroną w Opolu [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/52/168]

FABRYKA CYGAR DETERA

Dawna fabryka cygar Detera znajdująca się przy ul. Kolejowej w Komprachcicach, 1910 r. [https://polska-org.pl/8481551.foto.html, dostęp: 10.11.2021 r.]

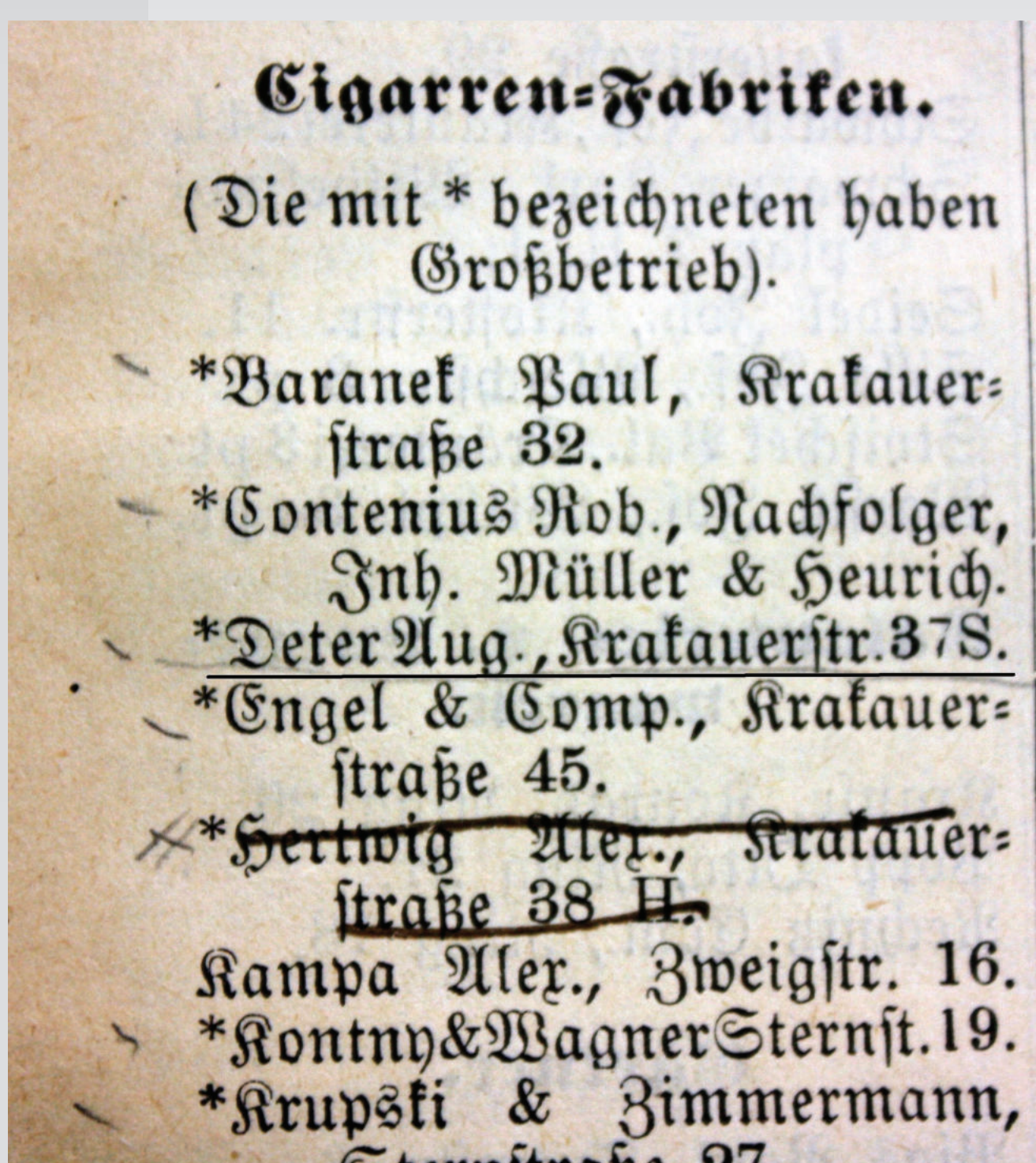
Nazwa firmy Augusta Detera znajdująca się na fasadzie budynku, w którym mieściła się fabryka cygar [fot. Sebastian Ruszała]

Ogłoszenie fabryki cygar Augusta Detera [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Stadt-Blatt Oppeln” 1915, nr 2, s. 7]

Zapis w książce adresowej miasta Opola dotyczący Augusta Detera, właściciela fabryki cygar, część alfabetycznego spisu mieszkańców [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 8]

Zapis w książce adresowej miasta Opola dotyczący Augusta Detera, właściciela fabryki cygar [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 119]

W Opolu znajdował się jeden z oddziałów wrocławskiej fabryki cygar Augusta Detera. Na Opolszczyźnie powstał także oddział w Komprachcicach. Pozostałe zakłady mieściły się między innymi w Bystrzycy Kłodzkiej i Tworkowie. W latach dwudziestych XX w. ówczesny przemysł tytoniowy zatrudniał sporo kobiet, które zaczęły zrzeszać się w związkach zawodowych w celu uzyskania nowych przywilejów. Warunki pracy w tamtym czasie nie przypominały bowiem tych, z którymi mamy do czynienia obecnie. Pracowano sześć dni w tygodniu, często przy 12-godzinnej dniówce, nie było również urlopów.

Jak wyglądała praca w jednej z fabryk Detera, pokazać można na przykładzie zakładu w Tworkowie. W ciemnej i chłodnej piwnicy moczyły się liście tytoniu, które później wnoszono na strych, gdzie panowała wysoka temperatura, odpowiednia do suszenia tytoniu. Wysuszone liście drobno krojono, a następnie rozkładano je w czystym miejscu do ponownego suszenia. Później zbierano posiekany tytoń i dodawano do niego różnego rodzaju proszki zapachowe. W ten sposób powstawała tabaka, czyli tytoń zaprawiony niezwykłymi wonnościami. Tabakę zawijano w wilgotne liście, które delikatnie sklejało klejem. Następnie cygara wkładano do drewnianej formy, mającej dwadzieścia wgłębień. Przykrywano formę i przyciskano prasą. Po prasowaniu kobiety ręcznie poprawiały wygląd cygar. Kolejną czynnością było wypalanie ich w ogromnym piecu, znajdującym się w piwnicy. Po wyjęciu produktu znowu sprawdzano kształt cygar. Tym, które się przypliły, obcinano wierzchołek. Zwano je sztompami i były one tańsze od tych zakończonych na ostro.

Każda pracownica miała swoje miejsce pracy, o które dbała. Na głowie obowiązkowo noszono chustę. Codziennie w czasie swojej szychty (czas pracy) jedna pracownica potrafiła wykonać kilkadziesiąt sztuk cygar, które gotowe leżały na blacie. Dopiero o 17.00 można było zanieść je do brygadzystki wystawiającej ocenę. Gdy któreś cygaro było nie dość dobrze wykonane, należało je poprawić po godzinach pracy. Brygadzystka codziennie w specjalnym zeszytce zapisywała liczbę wykonanych danego dnia cygar. Następnie szła do pomieszczenia, w którym każde cygaro pudrowała zapachowym proszkiem. Było to ważne zadanie, ponieważ wygląd i zapach świadczyły o wysokiej jakości gotowego produktu. Ponadto klient po zapachu mógł wybrać sobie odpowiednie do swojego smaku cygaro.

Warto wspomnieć, że kobiety i dziewczęta, w zależności od wykonywanych czynności, były różnie nazywane. Te, które robiły cygara, nazywano wiklerkami. Cygarulami były kobiety, które formowały kształt cygar. Kłajsterki zajmowały się roznoszeniem kleju wykorzystywanym do sklejanego wilgotnych liści tytoniowych. Należy przypuszczać, że praca w opolskim zakładzie wyglądała podobnie jak w innych oddziałach fabryki Detera.

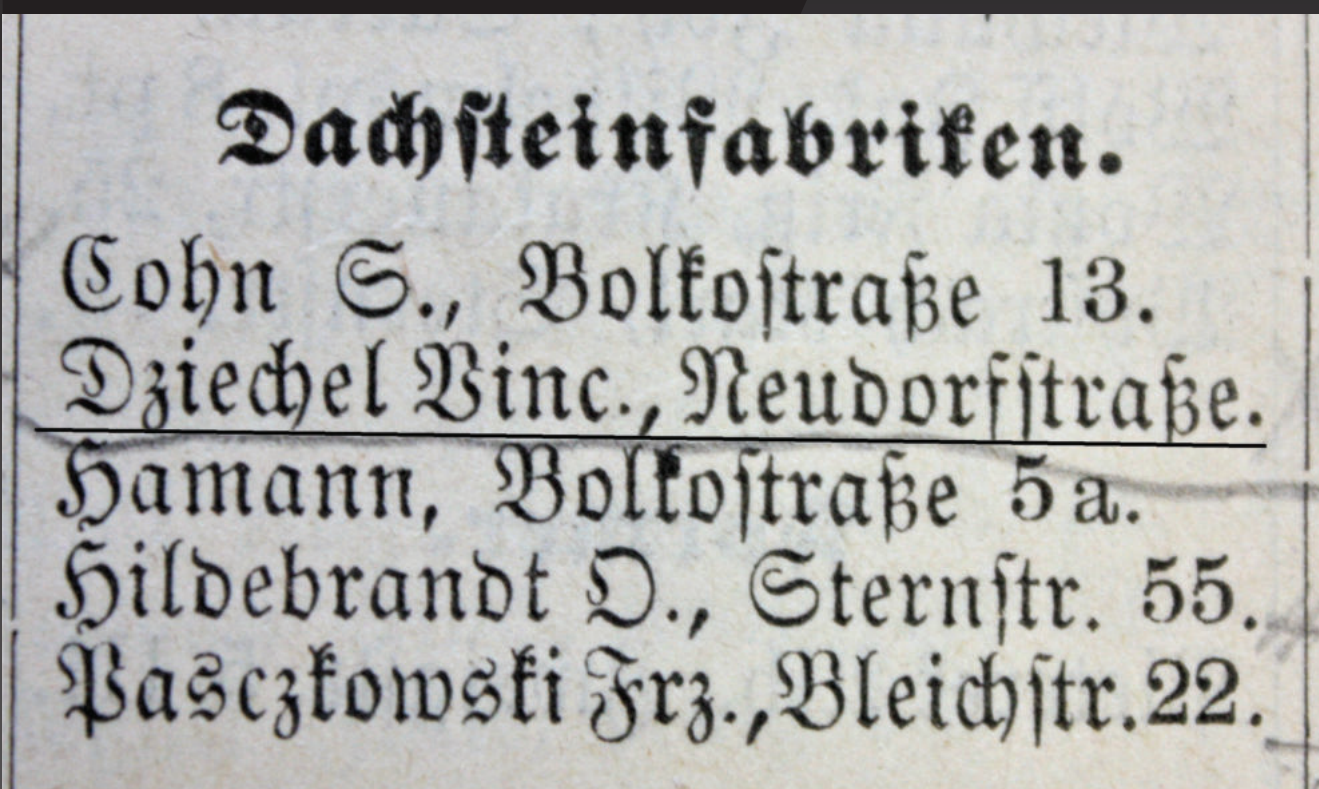
Opolski zakład zaprzestał swej działalności przy ówczesnej Sedanstrasse (dziś Grunwaldzka) najprawdopodobniej w latach trzydziestych ubiegłego wieku, w 1935 roku w tym samym miejscu znajdował się już Arbeitsamt (urząd pracy). Po wojnie przedsiębiorstwo przeszło na własność państwa polskiego. Dziś, po przeszło stu latach od jego powstania, udało się uratować napis na fasadzie budynku od strony podwórza; podobny, który znajdował się na ścianie budynku od ulicy Grunwaldzkiej, został zniszczony.

Budynek położony na rogu ulic Katowickiej i Grunwaldzkiej, w którym mieściła się fabryka cygar Detera, stan obecny [fot. Sebastian Ruszała]

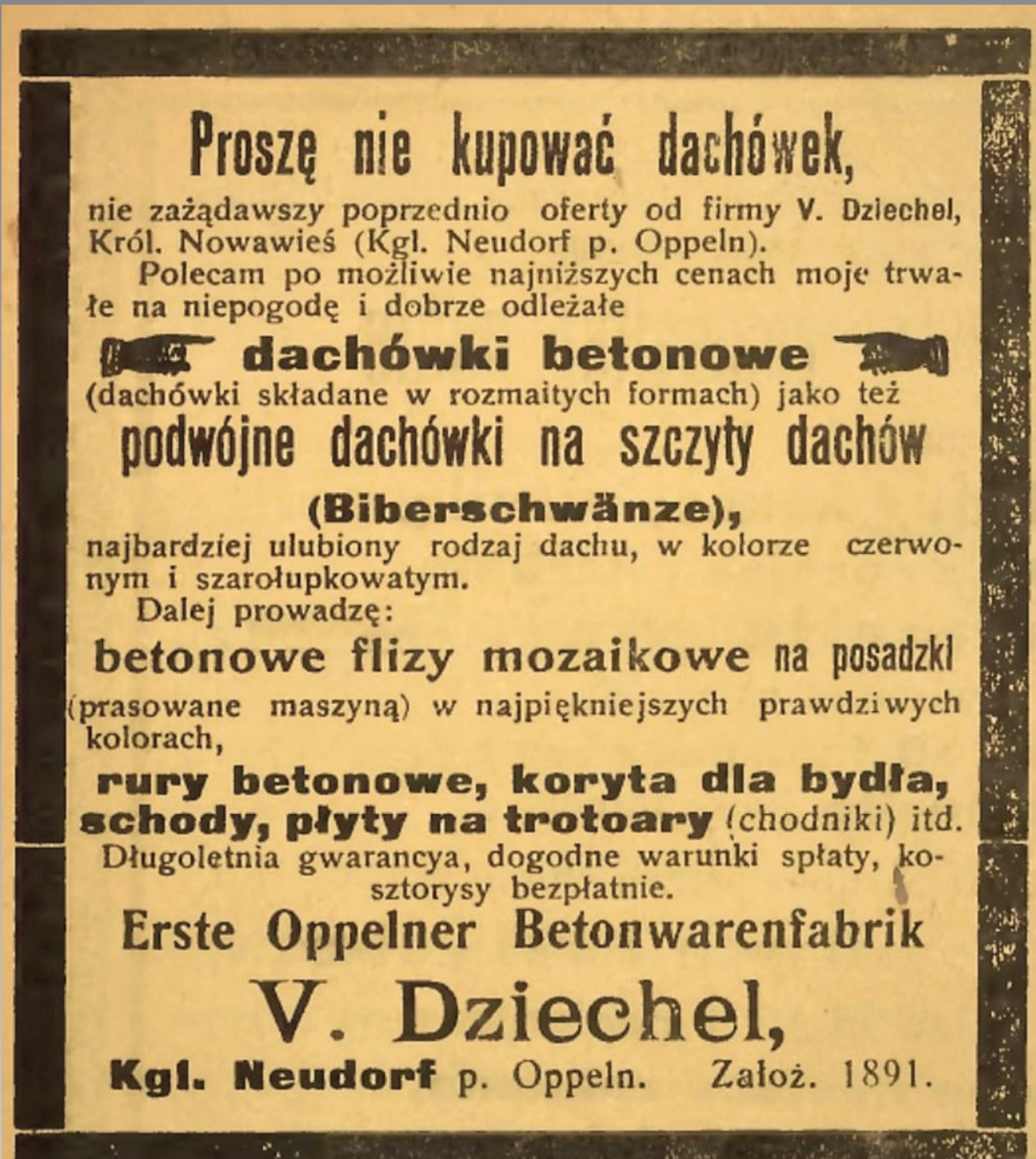
Dom rodzinny Dziechela, ul. Struga 24, stan obecny [fot. Sebastian Ruszala]

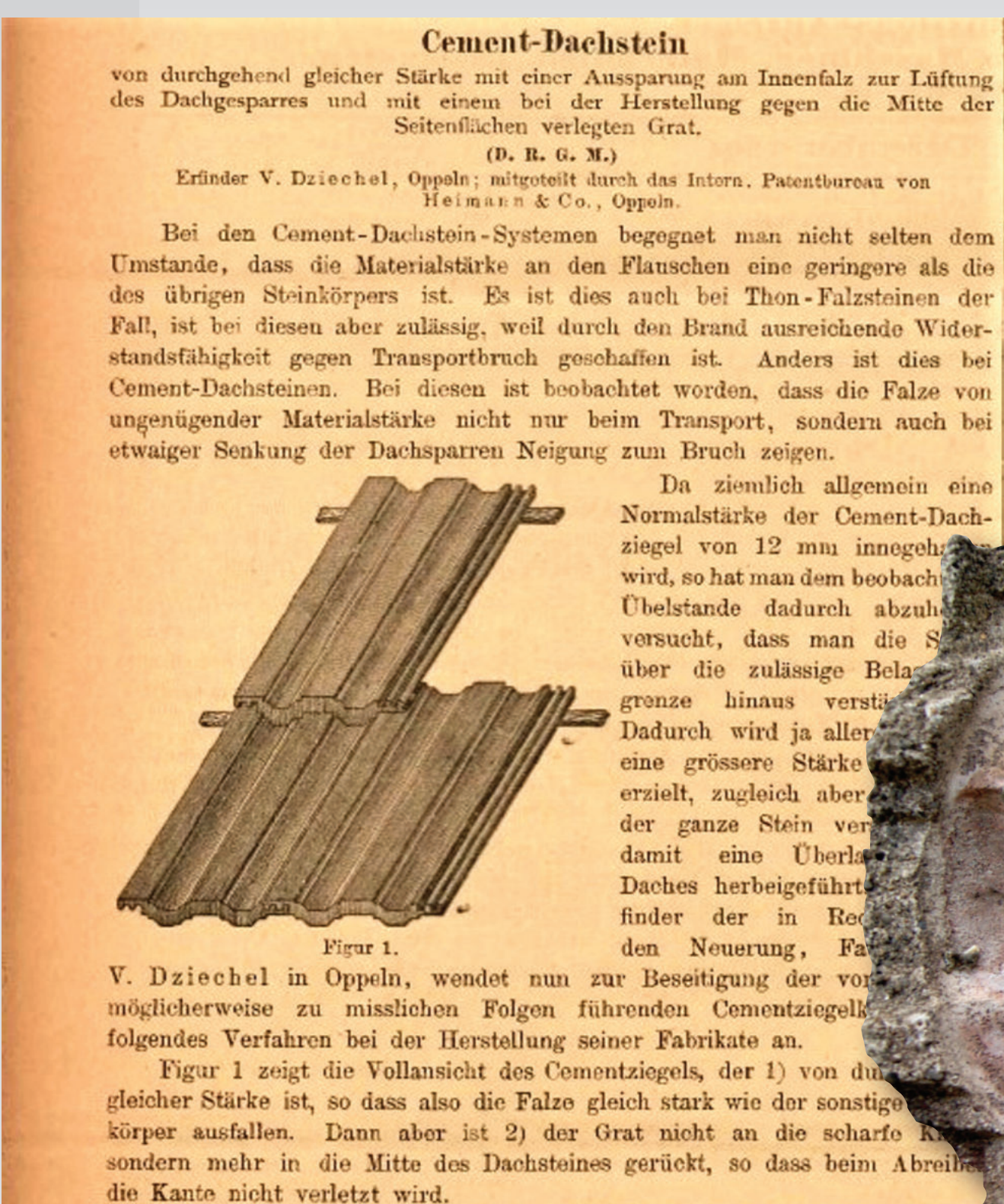
Zapis w książce adresowej miasta Opolo dotyczący właściciela betoniarni Vincenta Dziechela [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 119]

Reklama fabryki Dziechela [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Oppeiner Kreis-Blatt” 1894, nr 13, s. 68]

Reklama fabryki dachówek Dziechela [Śląska Biblioteka Cyfrowa, „Nowiny Raciborskie” 1911, nr 109, s. 8]

Artykuł dotyczący dachówek produkowanych w fabryce Dziechela [Śląska Biblioteka Cyfrowa, „Technischer General-Anzeiger für den Oberschlesischen Industrie-Bezirk” 1894, nr 5, s. 2]

Przy ulicy Bolkostrasse (obecnie Struga) pod numerem 10, na terenie dzisiejszych Opolskich Zakładów Aparatury Spawalniczej, mieściła się betoniarnia Vincenta Dziechela, założona w 1891 r. Na tej samej ulicy pod numerem 24 znajdowała się okazała kamienica należąca do właściciela fabryki. Budynek ten przetrwał do dziś.

Betoniarnia zajmowała się produkcją płyt chodnikowych, krawężników, bloczków betonowych oraz dachówek, posiadała również swój sklep firmowy w prestiżowej kamienicy ówczesnego Opolo przy Zimmerstrasse 7 (dziś 1-go Maja).

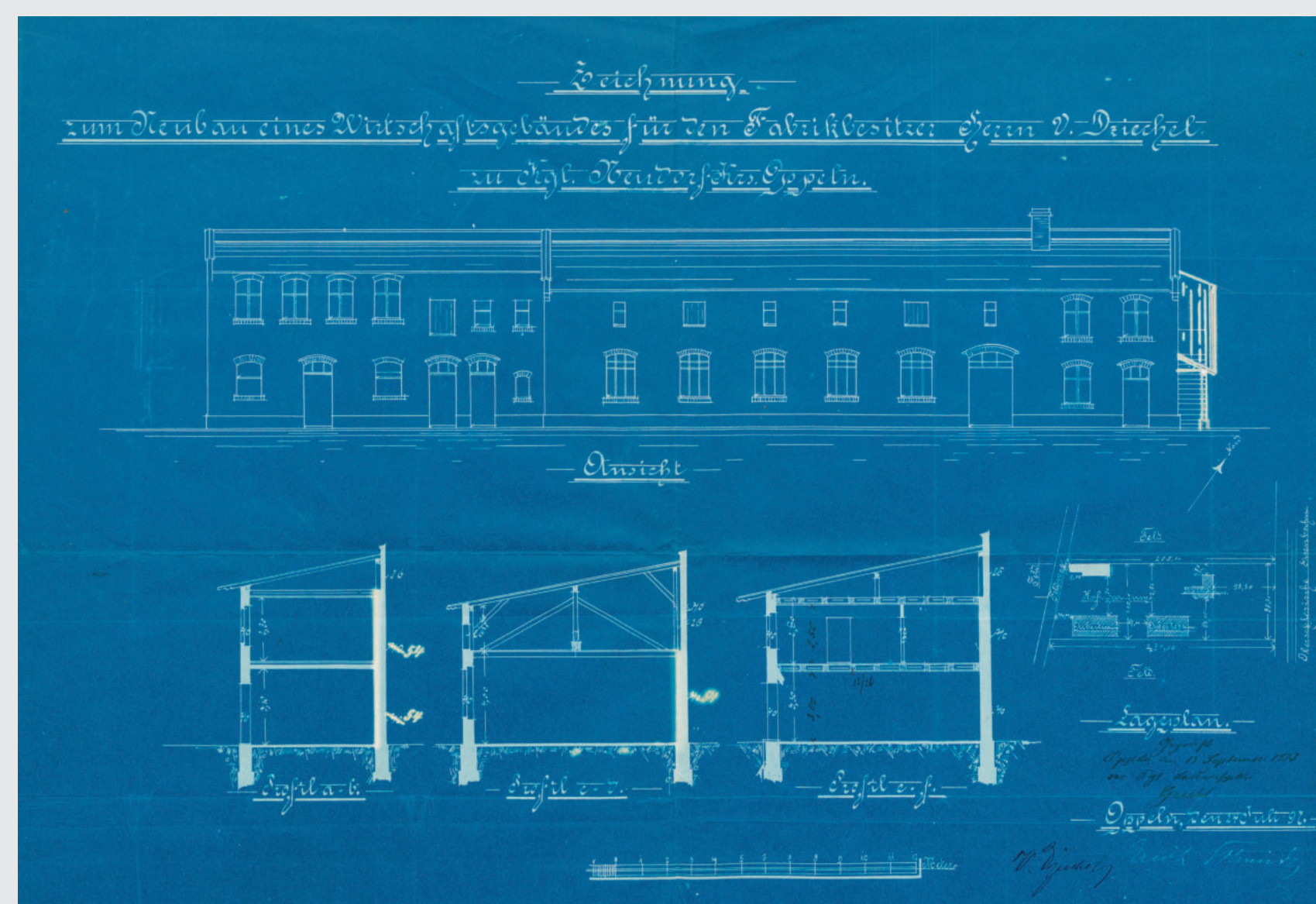
W 1896 roku Vincent Dziechel opatentował maszynę do produkcji dachówek falistych. Jej innowacyjność polegała na zastosowaniu specjalnego zabiegu wzmacniającego, który zapobiegał pękaniu dachówek. Wynalazek został wpisany do księgi patentowej wydanej w Berlinie, pod pozycją nr 82 i nr 89442.

Dziechel zmarł przedwcześnie w wieku pięćdziesięciu lat, a zakład odziedziczyła jego żona Elisabeth – córka bogatego fabrykanta z Rybnika wraz z dziećmi Ernestem, Ottonem, Herbertem, Viktorem i Margarete. Na początku fabrykę prowadził Otto, później przeszła w ręce Ernsta, zamieszkałego przy ulicy Oppeinerstrasse (dziś A. Struga) pod numerem 1, w dzisiejszej Nowej Wsi Królewskiej. Ernst ożenił się w 1930 roku z pochodzącą z Opolo Marią Obracaj i prowadził przedsiębiorstwo dość krótko, zmarł bowiem w wieku 42 lat, 7 lipca 1940 roku w Weimarze. Majątek przepisał prawdopodobnie na swoje dzieci – Magdalenę i Ericha.

Rodzinny grobowiec Dziechelów mieści się na cmentarzu przy ulicy Zielonej, w Nowej Wsi Królewskiej.

Sama fabryka, choć już od dawna nie istnieje, pozostawiła po sobie liczne ślady, na które można natknąć się spacerując ulicami współczesnego Opolo. Są to płyty chodnikowe, na których widnieje logo firmy. Ponadto na niektórych dachach do dziś zachowały się cementowe dachówki produkowane przez firmę Dziechela.

Oryginalna dachówka z fabryki Dziechela [fot. Sebastian Ruszala]

Rysunek techniczny pod budowę nowego budynku gospodarczego fabryki Dziechela w Nowej Wsi Królewskiej [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/30/147]

Grobowiec rodzinny Dziechela, cmentarz komunalny w Nowej Wsi Królewskiej w Opolu [fot. Sebastian Ruszala]

Reklama fabryki Dziechela [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Oppeiner Kreis-Blatt” 1894, nr 50, s. 253]

ŻYWA ENERGIA DAWNYCH MIESZKAŃCÓW OPOŁA

GEMINIUS

LOCI

VIKTOR PFISTER

Ozdobne logo nagłówkowe firmy Viktora Pfistera
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2625/58]

— Karl, Arbeiter, Zimmerstraße 51
— Paul, Berl.-Angeht., Zimmerstr. 35
— Vinzent, Betr.-Assistent, Danziger Freiheit 6
Pfeiler Lydia, Witwe, Bogtstraße 77
Pffifer Max, Kaufm., Nikolaistr. 10/12
Pffister Viktor, Molkereibei., Feldstr. 4
Pffizner Alfred, Dentist, Hindenburgstraße 38
— August, Schuhmacher, Rattowitzer Straße 1
Pflaume Ernst, Steuersekretär, Malapaner Straße 47
Pfleger Ernst, Angeht., Straße der SA. 2
Pfoje Cäcilie, Rentnerin, Gerichtsstr. 7

Zapis w książce adresowej miasta Opolu dotyczący mleczarza Viktora Pfistera
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch von Oppeln, Oppeln 1937, s. 137]

Budynek, w którym mieściła się mleczarnia Viktora Pfistera, dzisiejsza ulica Oleska 5 w Opolu, stan obecny [fot. Sebastian Ruszała]

Viktor Pfister, Oppeln
Rosenbergerstraße Nr. 5
Zentralmolkerei und Lebensmittelgroßhandlung
Fernsprecher Nr. 635 — Postscheckkonto: Breslau Nr. 20 616
Bank-Konto:
Kreisgirokasse, Oppeln / Stadtgirokasse, Oppeln
Darmstädter und Nationalbank, Filiale Oppeln

En gros Verkauf En gros
sämtlich. Kolonialwaren
Spezialität:
Milch, Butter, Schmalz, Margarine, Echi Emmenthaler
Schweizerkäse, sowie verschiedener Sorten Käse

Einzelverkauf
sämtlicher Molkereiprodukte und Kolonialwaren
erfolgt in nachstehenden Verkaufsstellen:

1. Malapanerstraße . . . . . Nr. 21
2. Zimmerstraße . . . . . Nr. 1
3. Adalberstraße . . . . . Nr. 4
4. Karlstraße . . . . . Nr. 13
5. Porschstraße . . . . . Nr. 26
6. Kirchstraße, Ecke Oderstraße Nr. 20
7. Kgl. Neudorf, Oppelnerstraße Nr. 13

Reklama mleczarni Viktora Pfistera
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Heimatkalender für den Kreis Oppeln” 1926, s. 131]

O polska mleczarnia Opperler Zentral-Molkerei, znajdująca się niegdyś przy Rosenbergstrasse 5 (obecnie ul. Oleska), należała pierwotnie do Johanna Baptysty Pfistera, a następnie do jego spadkobierców, w tym Viktora Pfistera. Rodzina pochodziła z Głogówka. Opis mleczarni odnaleźć można w książce *Oppeln Davi-Verlag* z 1926 roku, w której podkreśla się jej nowoczesność, innowacyjne wyposażenie i wszechstronność w produkcji wyrobów mlecznych, a także wysoką jakość produktów, docenianą przez licznych klientów. Technologia przetwarzania mleka obejmowała usuwanie zanieczyszczeń, pasteryzację oraz głębokie schładzanie. Mleczarnia rozprowadzała swoje produkty w 42 punktach sprzedaży. Poza zwykłym mlekiem, w ofercie mleczarni znajdowały się także śmietanka do kawy, kwaśna śmietana, bita śmietana, masło i różne gatunki serów.

Budynek, w którym mieściła się mleczarnia Viktora Pfistera, dzisiejsza ulica Oleska 5 w Opolu, stan obecny [fot. Sebastian Ruszała]

Grobowiec rodzinny Pfisterów znajdujący się na cmentarzu w Głogówku [fot. Sebastian Ruszała]

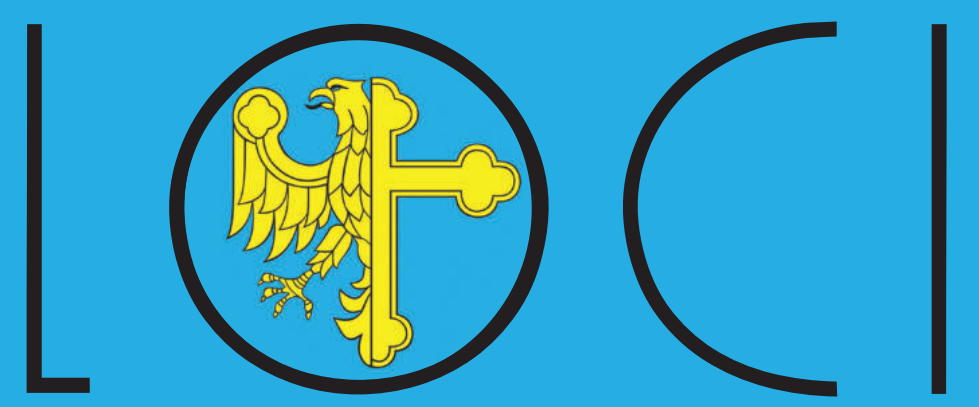

Oryginalne butelki z mleczarni Pfistera [fot. Sebastian Ruszała]

Mleczarnia i dom mieszkalny pochodzący z Głogówka Johanna Baptysty Pfistera, ul. Oleska 5 w Opolu, lata 1905-1911
[https://polska-org.pl/6979463, foto.html, dostep: 12.11.2021 r.]

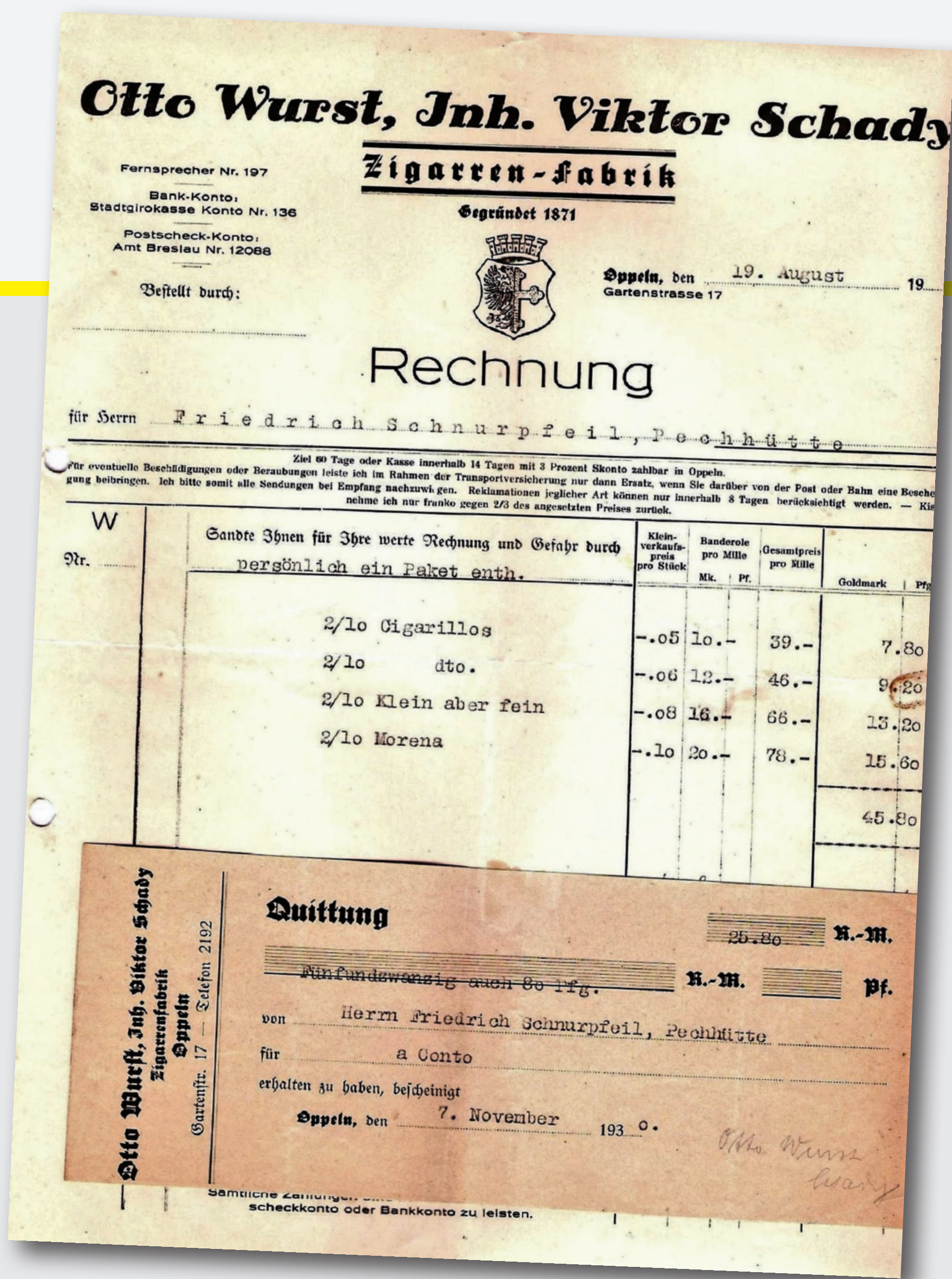

GENIUS

OTTO WURST

Oryginalny rachunek z fabryki Ottona Wursta
[Ze zbiorów prywatnych Pana Roberta Hellfeiera]

Niedel Reinh., Stockstr. 2.
Sorowka Karl, Malapaner-
straße 67.
Thielscher Karl, Kräuterei 3.
*Wurst Otto, Gartenstr. 14.
Zimmer Karl, Wilhelmöpl. 3.
Zingler & Sowade, Strakauer-
straße 34.

Zapis w książce adresowej miasta Opola dotyczący
właściciela fabryki cygar Ottona Wursta
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu,
Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 119]

Opole znane było nie tylko ze światowej klasy wyrobów budowlanych, ale i produkcji cygar. Powszechnie znanym i szanowanym przedsiębiorcą z branży zajmującej się wyrobem cygar był Otto Wurst, urodzony 7 maja 1850 roku w Uszycach pod Olesnem, syn leśnika Adolfa. Otto przez wiele lat pracował w bankach i różnych fabrykach jako księgowy. W listopadzie 1882 roku został współwłaścicielem Fabryki Cygar E. Herforst, by przejąć ją pięć lat później. Od 1887 roku zakład funkcjonował pod nazwą „Otto Wurst” i mieścił się przy dawnej ulicy Gartenstrasse 17 (obecnie Sienkiewicza), oficyna zaś pod numerem 12/14. Jej właściciel był osobą majątną, posiadał kilka kamienic w mieście, a jego nazwisko widnieje w spisie wyborców II klasy (II. Abtheilung) do rady miasta Opola z 1891 roku, obok takich szanowanych wówczas osób jak Gustav Raabe, Hermann Proskauer, Salomon Kassel, Berthold Wendt i Carl Loesch.

Otto i Agnes Wurstawie mieli dwie córki i syna. Najstarsza z córek wyszła za mąż za Królewskiego Komisarza, dyrektora Kobera z Prószkowa, druga zaś była żoną dyrektora Królewskiego Gimnazjum, Langerera. Otto Wurst przez około 15 lat pełnił funkcję honorowego starosty, a także radnego miejskiego w Opolu.

Fabryka cygar Wursta istniała do 1926 roku, wtedy to jej budynki zostały wydzierżawione miastu za 3600 marek rocznie na pomieszczenia opolskiego muzeum (poprzednika dzisiejszego Muzeum Śląska Opolskiego).

Budynek należący dawniej do właściciela fabryki cygar Ottona Wursta (oficyna), dzisiejsza ulica Sienkiewicza w Opolu, stan obecny
[fot. Sebastian Ruzsata]

II. Abtheilung.

- 40 Paul Feilhauer, Bür.-Vorsteher.
- 41 Wilhelm Simon, Speditour.
- 42 Robert Contentius, Cigarrenfabrikant.
- 43 Franz Baydel, Kaufmann.
- 44 Julius Paul, Maurermeister.
- 45 Heinrich Korus, Kaufmann.
- 46 Gustav Schacht, Regierungsrath.
- 47 August Tische, Regierungsrath.
- 48 Karl Desterreich, Partikulier.
- 49 Karl Wolf, Bahnhofrestauration.
- 50 Adolf Patzke, Kaufmann.
- 51 Julius Cohn, Kaufmann.
- 52 Otto Wurst, Cigarrenfabrikant.
- 53 Georg Hoefler, Ober-Apotheker.
- 54 Julius Gurassa, Kaufmann.
- 55 Gustav v. Paczensky, Rittergutsbesitzer.
- 56 Paul Trentin, Bürgermeister und Regierungsrath a. D.
- 57 Nathan Blumenfeld, Kaufmann.
- 58 Rudolf Halama, Fleischermeister.
- 59 Dr. Alexander v. Czarnowski, pract. Arzt.
- 60 Emil Welcher, Wurstfabrikant.
- 61 Conrad Rahner, Hotelpächter.
- 62 Jakob Abraham, Destillateur.
- 63 Rudolph Wik, Regierungsrath.
- 64 Karl Loesch, Fabrikbesitzer.
- 65 Hermann Proskauer, Kaufmann.
- 66 Theodor Adamczyk, Stadtrath.
- 67 August Halama, Fleischermeister.

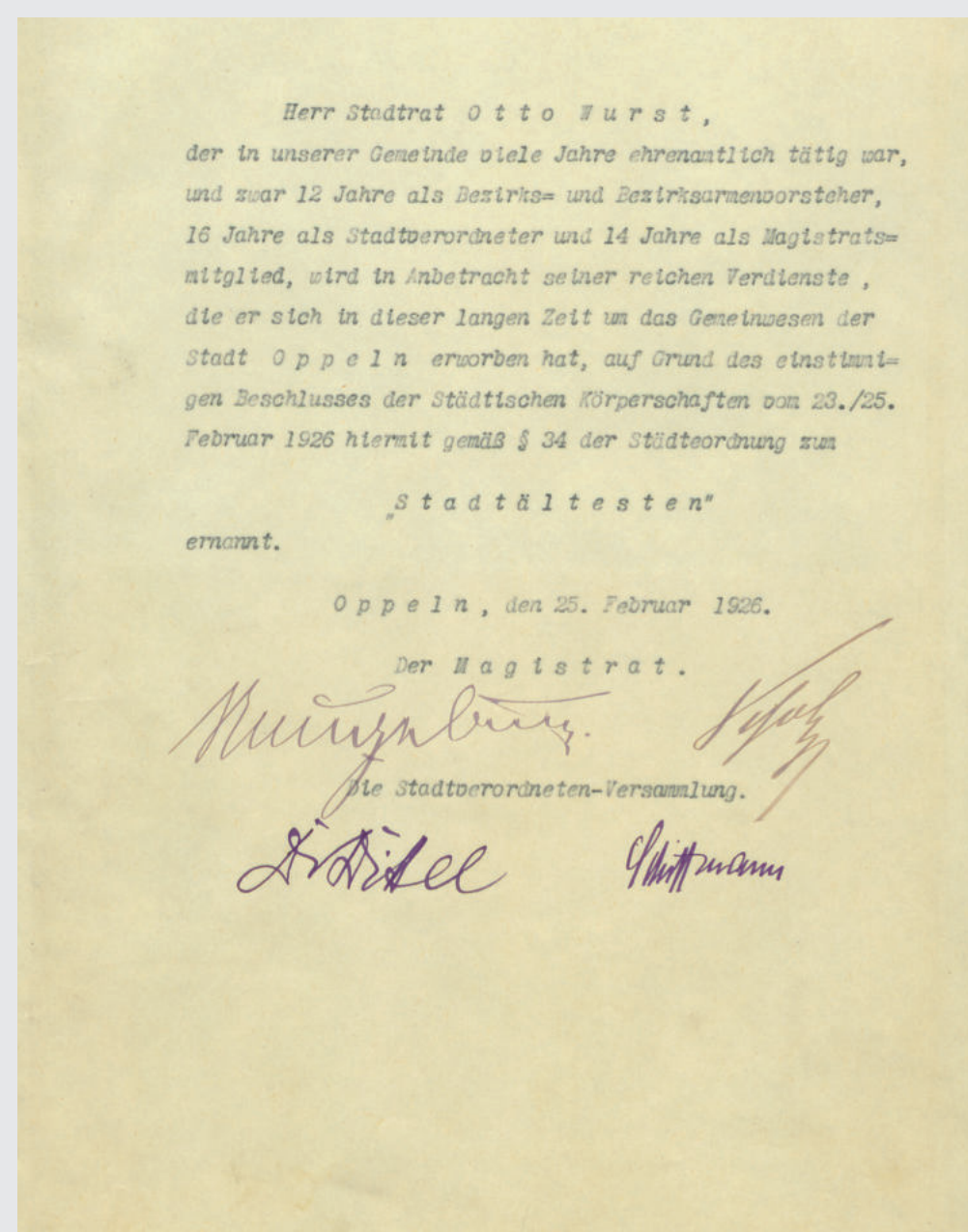
Lista wyborców do rady miasta Opola – Otto Wurst, II klasa
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu,
„Stadt-Blatt Oppeln” 1891, nr 45, s. 1]

In meiner Zigarrenfabrik finden
**Rollerin,
Wickelmacherin
und Lehrmädchen**
dauernde Beschäftigung.
Otto Wurst, Gartenstr. 14.

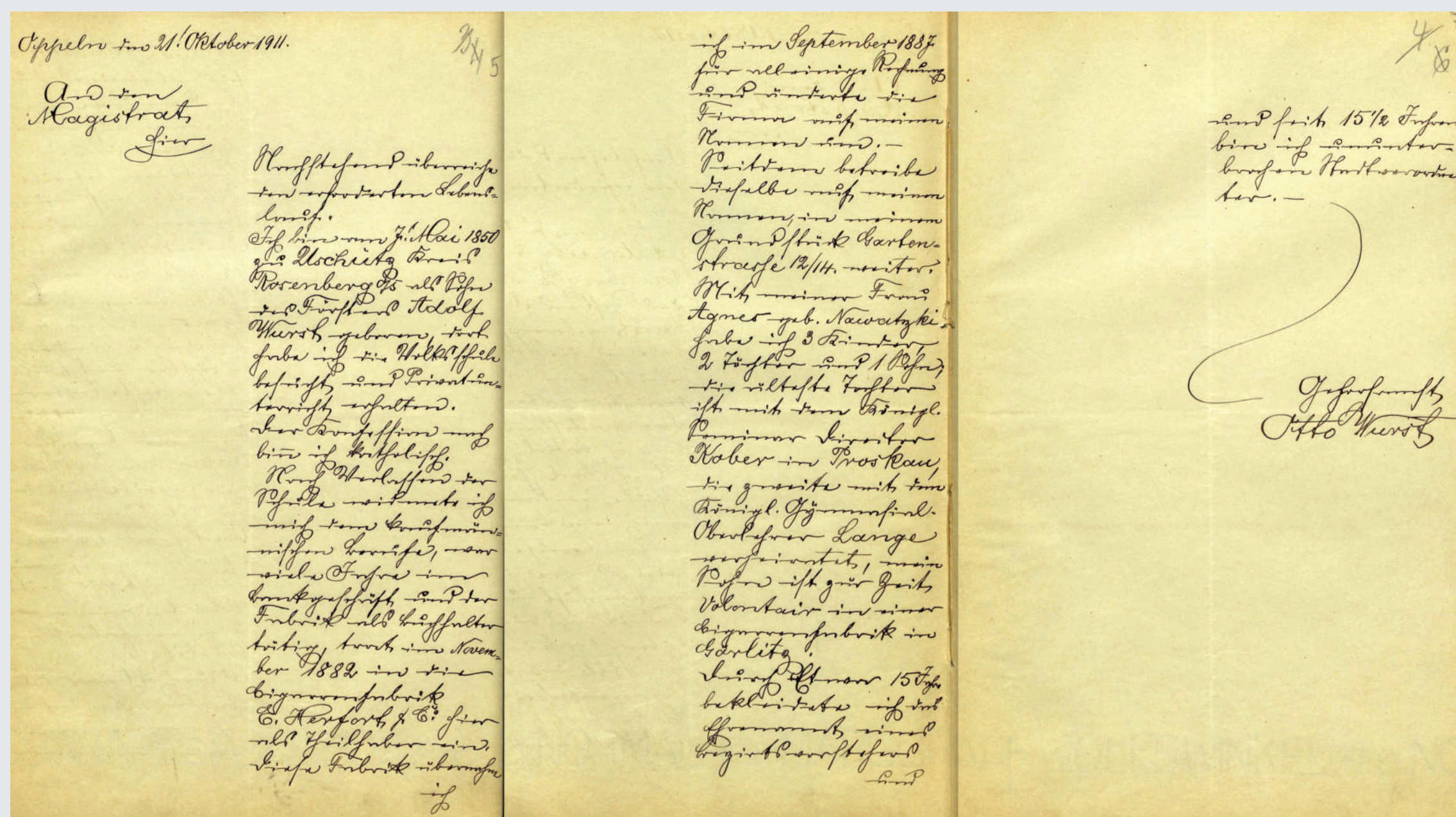
Ogłoszenie z fabryki cygar Ottona Wursta
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu,
„Stadt-Blatt Oppeln” 1891, nr 45, s. 249]

Ich suche bald zum Pack-
kisten machen
einen Zimmermann oder Tischler
Otto Wurst, Zigarrenfabrik

Ogłoszenie z fabryki cygar Ottona Wursta
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu,
„Stadt-Blatt Oppeln” 1915, nr 1, s. 2]

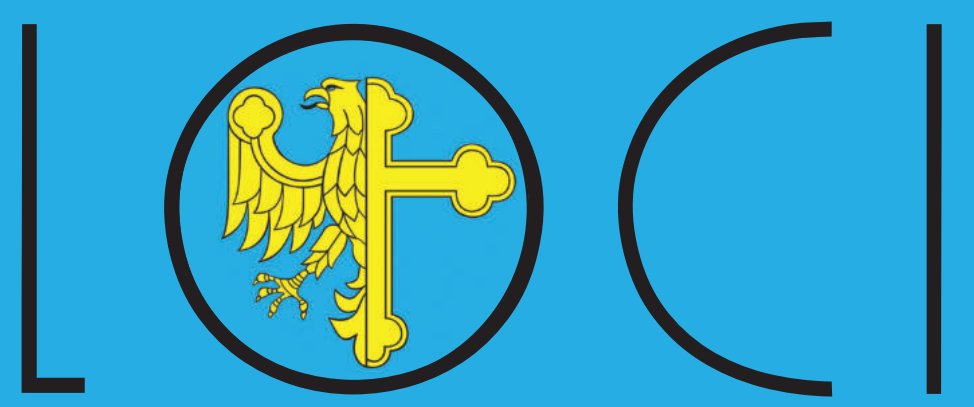
Pismo z magistratu mianujące Ottona Wursta honorowym radnym, w uznaniu jego zasług dla miasta Opola
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/4836]

Życiorys napisany odręcznie przez Ottona Wursta, przesyłany do opolskiego magistratu
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/4836]

GEMINIUS

Fotografia przedstawiająca straż pożarną na Małym Rynku, lata przed II wojną światową [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/4141]

Erdmann Raabe
 Inhaber: **GUSTAV RAABE**
 Ring No. 16 gegenüber 1882 Hospitalstr. 1
PAPIER- und SCHREIBWAAREN-HANDLUNG
 Grosses Lager sämtlicher Utensilien für Contor, Bureau und Lehranstalten. General-Vertretung erster Firmen.
 Special-Geschäft für Holzbrand-, Mal- und Zeichenartikel. Vorlagen für Holzbrand-, Oel- und Aquarellmalerei.
BUCH- und STEINDRUCKEREI u. LITHOGR. KUNST-ANSTALT
 Werkdruck. Buchbinderei. Graphisches Atelier für alle Arten von Plakaten, Prospekten, Karten, Zinsbücher etc. Cliché-Fabrikation nach Original, Photographie und Zeichnung in allen Farben. Photographische Reproduktionen.
 Sämtliche Drucksachen für den gesellschaftlichen, kaufmännischen und industriellen Verkehr in einfacher, geschmackvoller und modernster Ausführung (mit und without).

Reklama drukarni należącej do Gustava Raabego i Erdmanna Raabego [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 19]

- R.**
- 59 Raabe Gustav, Buchdruckereibesitzer.
  - 215 Raabe Karl, Klempnermeister.
  - 91 Raczet Wilhelm, Fleischermeister.
  - 388 Raczet Paul, Fleischermeister.
  - 72 Rasch Hermann, Kgl. Baurath.
  - 144 Raschwig Rudolf, Kaufmann.
  - 140 Raufschel Paul, Schmiedemeister.
  - 260 Respondek Anton, Generalagent.
  - 41 Richter Robert, Fabrikbesitzer.
  - 34 Richter Karl, Brauerei-Direktor.
  - 31 Riefensfeld Samuel, Kaufmann.
  - 53 Roczet Paul, Gasthausbesitzer.
  - 55 Roczet August, Gasthausbesitzer.
  - 275 Roczet Josef, Hausbesitzer.
  - 302 Roczet Oskar, Töpfermeister.
  - 141 Rosinski Boleslaus, Justizrath.
  - 253 Roskotsch Bartholom., Fleischerstr.
  - 12 Rossé Karl, Rentner.
  - 366 Rütgers Josef, Bürgermeister.

Lista wyborców do rady miasta Opola – Gustav Raabe, II klasa [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Stadt-Blatt Oppeln” 1902, nr 8, s. 2]

Freiwill. Lösch- u. Rettungs-Verein, Oppeln.
 Montag, den 12. April, nachmittags 6 Uhr:
Übungen sämtl. Abteilungen.
 Der Branddirektor. G. Raabe.

Ogłoszenie Ochotniczego Stowarzyszenia Gaśniczo-Ratowniczego pod dowództwem dyrektora straży pożarnej Gustava Raabego [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Stadt-Blatt Oppeln” 1915, nr 29, s. 169]

Freiwilliger Feuerlösch- und Rettungs-Berein.
100 Mark Belohnung.
 Die Feuerwehr wurde in letzter Zeit wiederholt ohne Grund alarmirt. Dieser Unfug ist eine grenzenlose Gemeinheit. Beunruhigung der Bürgerschaft, Abziehung der wenigen noch vorhandenen Feuerwehrelemente von dringender Arbeit und nutzlose Überanstrengung der jetzt ohnehin schwachen Pferde sind die Folge.
 Es ist daher dringend erwünscht, daß der Übeltäter gefaßt und aufs strengste bestraft wird.
 Für seine Ermittlung werden 100 Mark Belohnung gezahlt.
Der Vorstand.
 Dr. Neugebauer, Vorsitzender. G. Raabe, Branddirektor.

Ogłoszenie Ochotniczego Stowarzyszenia Gaśniczo-Ratowniczego pod dowództwem dyrektora straży pożarnej Gustava Raabego [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Stadt-Blatt Oppeln” 1915, nr 91, s. 479]

Raab August, Kataster-Inspektor, Sedanstraße 26
 Raabe Erdmann, Buchdruckerei und Papierhandlung, Ring 16 und Hospitalstraße 1
 — Gustav, Privatier, Turmstr. 5
 — Herbert, Kaufmann und Druckereibesitzer, Ludwigstraße 22

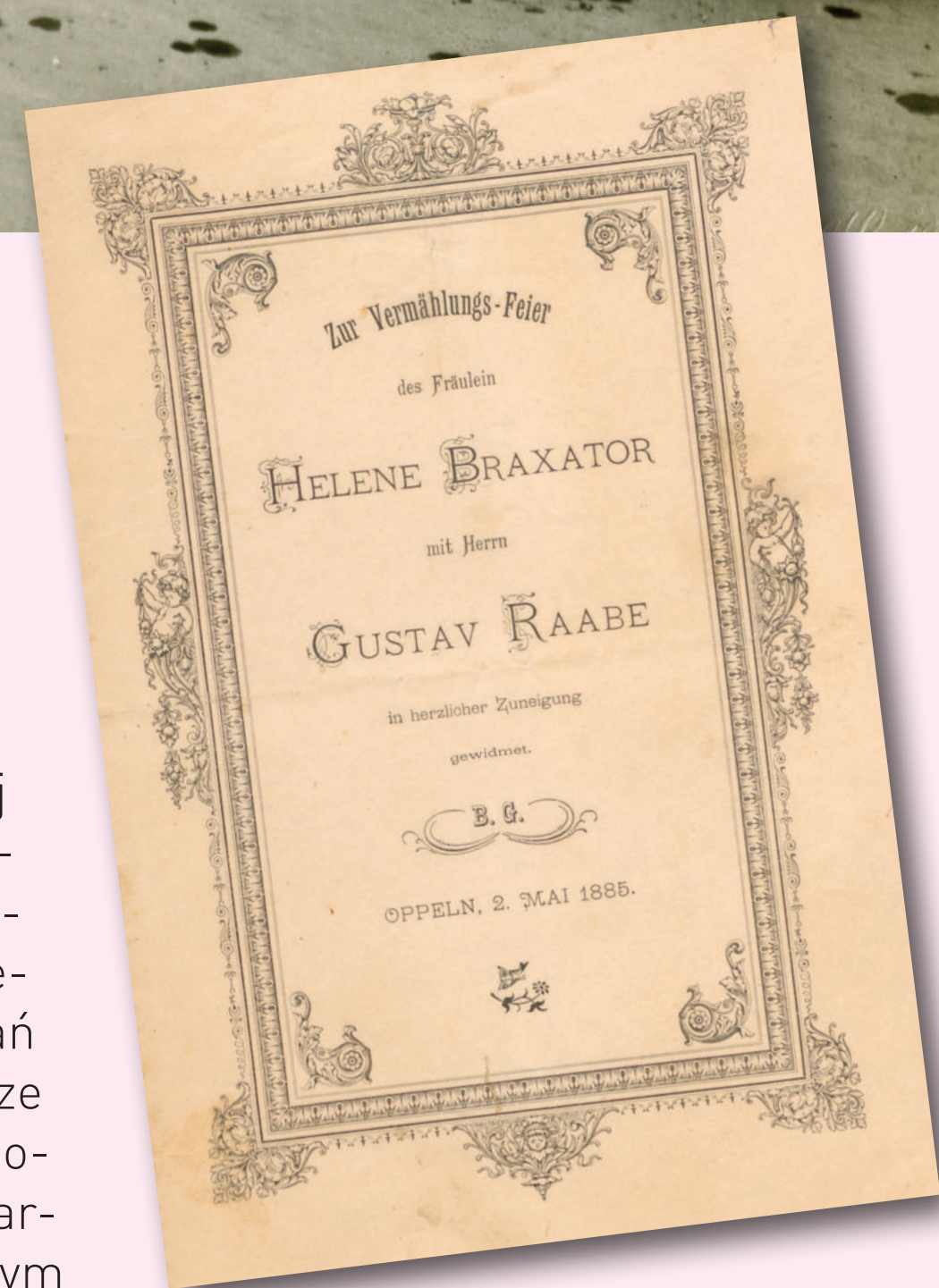
Zapis z książki adresowej miasta Opola dotyczący Gustava Raabego, właściciela drukarni i dyrektora straży pożarnej w Opolu [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch von Oppeln, Oppeln 1937, s. 147]

GUSTAV RAABE

Portret przedstawiający Gustava Raabego, dyrektora straży pożarnej w Opolu [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Talar E., Geschichte des Feuerlöschwesens der Stadt Oppeln, Oppeln 1928, s. 4]

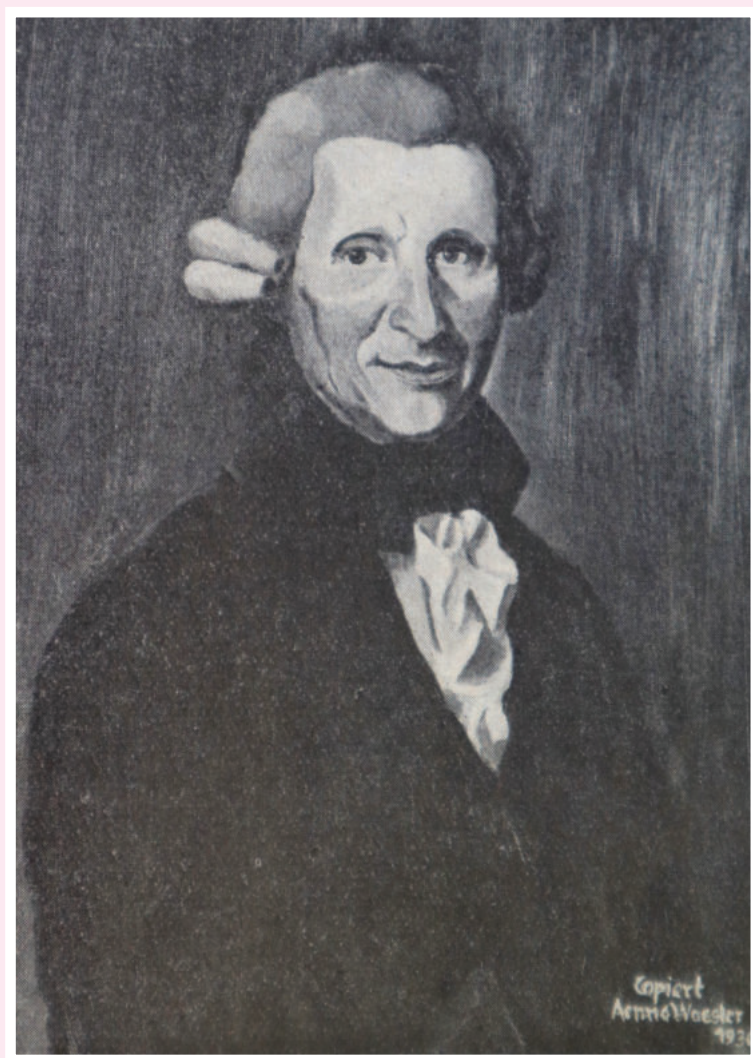
Informacja o zaślubinach Gustava Raabego i Helene Braxator w dniu 2 maja 1885 r. [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3179/1]

W Opolu straż pożarna zapoczątkowała swoją działalność w 1862 roku. Remiza znajdowała się najpierw przy ulicy Hospitalstrasse (obecnie Szpitalna), by później przenieść się na Tuchmarkt (obecnie Mały Rynek) nieopodal zabudowań klasztornych. Większość jednostek straży ogniowej na Górnym Śląsku działała jako stowarzyszenia (Verein), a ochrona przeciwpożarowa należała do zadań samorządów. Tam, gdzie takie stowarzyszenia ochotnicze (Freiwillige Feuerwehr) nie powstały, mocą zarządzeń powoływano Straże Przymusowe (Pflichtfeuerwehr). Najbardziej znanym komendantem oraz inspektorem pożarniczym w Opolu był właściciel słynnej drukarni i księgarni (znajdującej się w „starej synagodze”, dziś siedzibie telewizji), urodzony 21 kwietnia 1852 r. Gustaw Raabe. Jego żoną była Helene, z domu Braxator (1863-1924). Miał z nią trzech synów: Herberta, Georga i Alfreda.

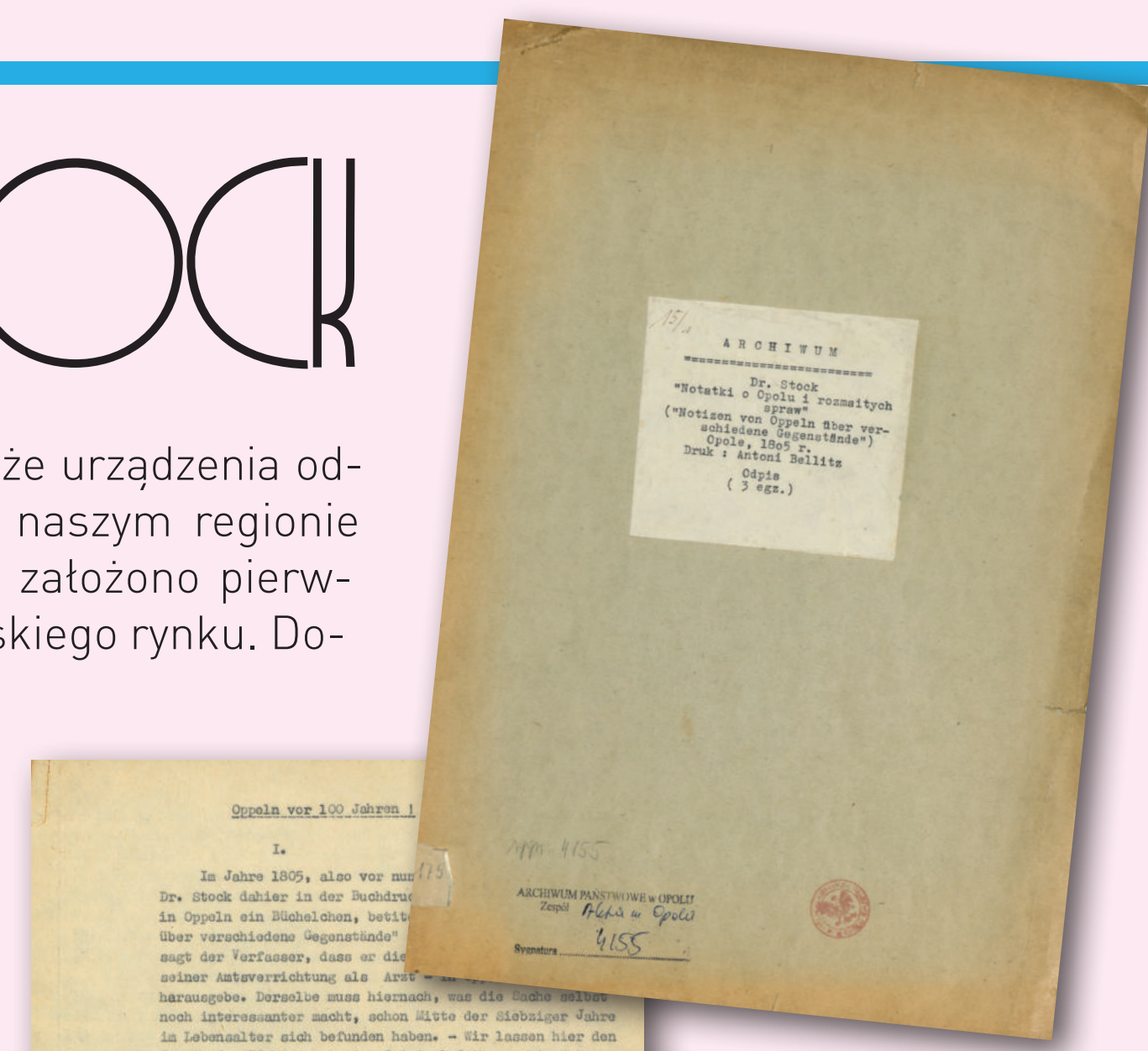
Gustav Raabe był szanowanym obywatelem Opola, członkiem rady miasta w latach 1892-1898. W 1910 roku odznaczony został Orderem Królewskiej Korony za zasługi dla ochrony przeciwpożarowej, a w 1921 Ordelem Śląskim za zasługi w ochronie Górnego Śląska. W 1926 roku jako dyrektor pożarniczy kierował technicznym zarządem ochotniczej straży pożarnej. Zmarł 17 kwietnia 1940 roku i został pochowany na opolskiej nekropolii przy ulicy Wrocławskiej.

JAN KAROL STOCK

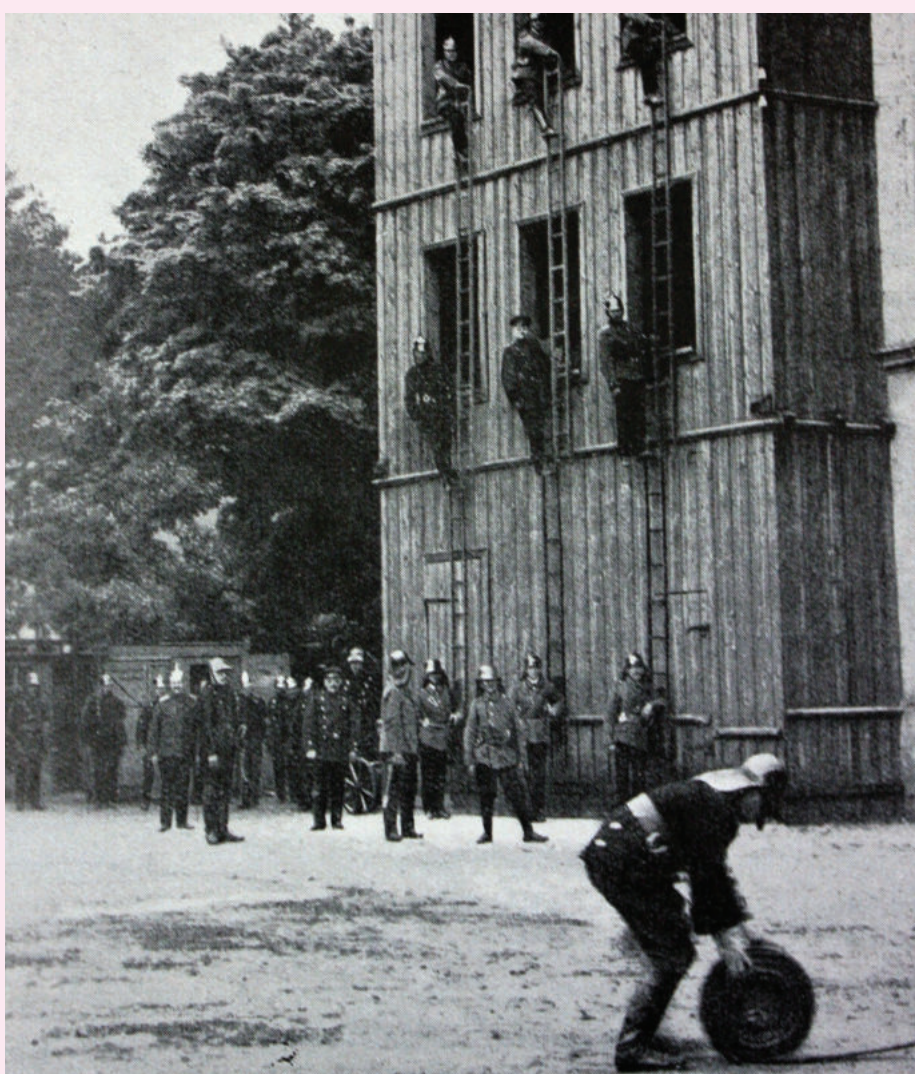

Portret Jana Karola Stocka [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Oppelner Heimat-Kalender für Stadt und Land” 1932, s. 67]

Z ochroną przeciwpożarową wiąże się także urządzenie odgromowe, które zaczęły powstawać w naszym regionie pod koniec XVIII wieku. W 1794 r. w Opolu założono pierwszy piorunochron na jednej z kamienic opolskiego rynku. Dokonał tego doktor Jan Karol Stock, który dziś jest już zapomnianą postacią, a to on jako pierwszy napisał przewodnik o Opolu: *Notizen von Oppeln über verschiedene Gegenstände*, wydany w 1805 roku. Był rodowitym opolaninem, urodził się 12 czerwca 1732 r. w rodzinie lekarza - chirurga Johanna Stocka i Marii Elisabeth z domu Zurcke. Stock był absolwentem opolskiego gimnazjum, a potem Uniwersytetu we Frankfurcie nad Odrą. Jako polski lekarz wstawił się pomysłem połączenia szpitala św. Aleksego z nowo powstałym Szpitalem Miejskim (obok kościoła na Górcy), którego budynek miasto przejęło od jezuitów po sekularyzacji. Jan Karol Stock zmarł 19 sierpnia 1812 roku.

Odpis książki dr. Jana Stocka wydanej w 1805 roku, *Notizen von Oppeln über verschiedene Gegenstände* – okładka i pierwsza strona [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/4155]

Ćwiczenia strażaków na placu ćwiczebnym [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Talar E., Geschichte des Feuerlöschwesens der Stadt Oppeln, Oppeln 1928, s. 27]

Remiza straży pożarnej w Opolu [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Talar E., Geschichte des Feuerlöschwesens der Stadt Oppeln, Oppeln 1928, s. 49]

GEMINIUS

LOCI

BERTHOLD WENDT

Berthold Wendt urodził się 22 lutego 1851 roku w Opolu. Mieszkał przy Malapanerstrasse 53 (obecnie ul. Ozimska) i pod tym adresem – na podstawie planu miasta Opolą z lat 20. – znajdował się również jego zakład produkujący wyroby metalowe. Berthold był synem Johanna Wilhelma Wendta i Johanny Christiny Langer i na tym w zasadzie kończą się informacje o jego osobie – nie wiadomo, gdzie się uczył i gdzie zdobył dyplom inżyniera. Berthold był wynalazcą. Z zachowanej dokumentacji patentowej można się dowiedzieć, że 22 grudnia 1881 r. pod numerem 21334 opatentowana została lampa gazowa, która wykorzystywała podgrzewane powietrze podczas spalania, a powstające podciśnienie zasysało gaz, przez co mógł się w pełni spalić, dając więcej światła. Następnie w roku 1886 pod numerem 37477 Berthold opatentował specjalną pokrywę wjazdu, której mechanizm powodował jej lepsze uszczelnienie.

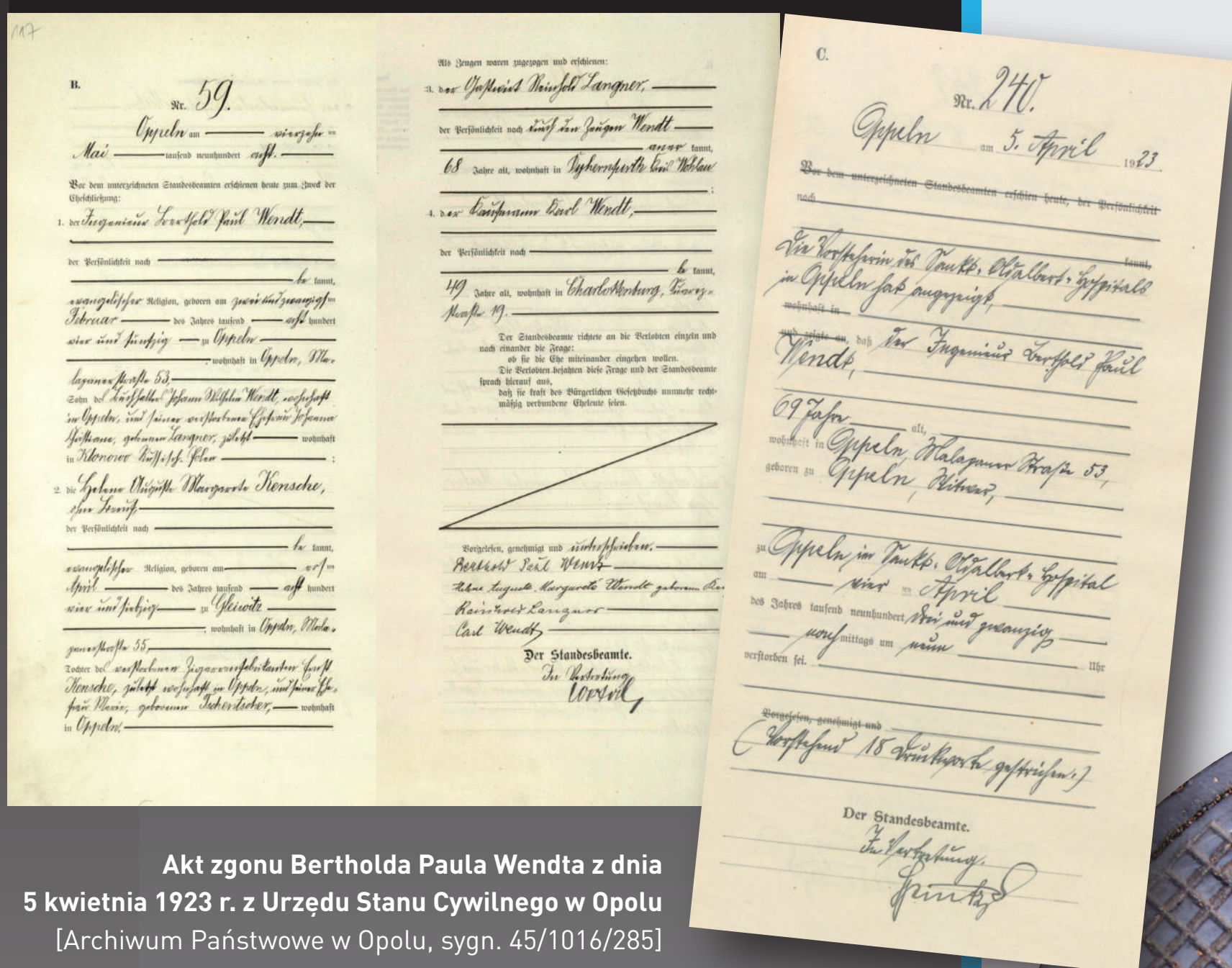

Pokrywa studzienki kanalizacyjnej wyprodukowana w fabryce Bertholda Wendta [fot. Sebastian Ruszala]

Budynek należący dawniej do Bertholda Wendta, w którym mieścił się jego zakład i dom, stan obecny [fot. Sebastian Ruszala]

Akt ślubu Bertholda Paula Wendta i Helene Auguste Margarete Kenschke z dnia 14 maja 1908 r. z Urzędu Stanu Cywilnego w Opolu [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1016/109]

Akt zgonu Bertholda Paula Wendta z dnia 5 kwietnia 1923 r. z Urzędu Stanu Cywilnego w Opolu [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1016/285]

Wendt był człowiekiem majątym, w 1891 widnieje w spisie mieszczan uprawnionych do głosowania [Liste der Stimmfähigen Bürger pro 1891] w II klasie wyborców (II. Abtheilung). Ożenił się w 1908 roku z gliwiczanką Heleną Augustą Margarethą Kenschke.

Berthold Wendt zmarł bezpotomnie 4 kwietnia 1923 roku o 9 rano w opolskim Szpitalu św. Alberta przy Wilhelmsplatz (dziś plac Kopernika). Berthold miał brata Carla, również inżyniera, który zmarł w 1920 r. w Zabrze. Carl pozostawił piętkę dzieci: Alfreda Johannesa, Wilhelma Williego, Elfriede, Hedwig i Margarete. Nie wiadomo jednak, kto przejął firmę Bertholda Wendta.

Pokrywa studzienki kanalizacyjnej wyprodukowana w fabryce Hippera [fot. Sebastian Ruszala]

Margarineverkauf.
Przitalik Wwe., Ring 30 pt.
Maschinenfabriken.
Loesch Karl, Malapanerstr. 12.
Wendt Berth., Malapstr. 53.

Zapis w książce adresowej miasta Opolą dotyczący właściciela fabryki maszyn Bertholda Wendta [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 124]

Lista wyborców do rady miasta Opolą – Berthold Wendt, II klasa [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Stadt-Blatt Oppeln” 1891, nr 45, s. 2]

- 150 Franz Theindel, Töpfermeister.
- 151 Wilhelm Heymann, Hausbesitzer.
- 152 Adolph Schmidtman, Regier.- und Medizinal-Rath.
- 153 Valentin Suttinger, Regierungsrath.
- 154 Berthold Wendt, Fabrikbesitzer.
- 155 Ismar Engel, Lagerhalter.
- 156 Thomas Wozka, Wurstfabrikant.
- 157 Wilhelm Kivus, Bäckermeister.
- 158 Erich Kloss, Maurermeister.

Budynek, w którym mieścił się zakład Hippera, pl. Pitsudskiego w Opolu, stan obecny [fot. Magdalena Knieja]

Reklama zakładu R. Hippera [Śląska Biblioteka Cyfrowa, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1899, s. 10]

Kolejną firmą produkującą osprzęt kanalizacyjny był zakład Roberta Hippera, przybyłego do Opolą ze Złotoryi (ówczesnego Goldbergu). W 1856 roku założył przy Breslauer Platz 5 (dziś Plac Pitsudskiego) firmę produkującą pokrywy studzienek kanalizacyjnych i armaturę sanitarną. Nie wiemy, co skłoniło Roberta do osiedlenia się i założenia firmy w naszym mieście, wiemy natomiast, że był jednym z prekursorów budowy kanalizacji miejskiej Opolą, rozpoczętej w 1897 roku.

Robert i Maria Hipperowie mieli syna imieniem Eugen Wilhelm Otto, który przyszedł na świat 8 lipca 1867 roku. Robertowi nie było dane doczekać ślubu syna, gdyż 24 października 1881 roku zmarł w wieku 57 lat i prawdopodobnie został pochowany na cmentarzu przy ulicy Wrocławskiej.

Eugen prowadził firmę po ojcu, a w 1902 roku wziął ślub z Emmą Becker. 23 stycznia 1903 roku na świat przyszedł jego syn Walter Oskar Robert, a 25 kwietnia 1906 roku córka Gertrud Elisabeth Margarete. Eugen zmarł 23 sierpnia 1917 roku, firma pozostała w rękach rodziny, a następnie przejął ją syn Eugena – Walter Hipper i prowadził co najmniej do 1942 roku, późniejsze dane nie zachowały się. Tragiczną datą dla Opolą, jak i firmy Hipperów, był 18 grudnia 1944 roku. W tym dniu nad Opolem pojawiły się amerykańskie bombowce 15. Armii Powietrznej. Celem Amerykanów były mosty na Odrze, bomby przeorały miasto po obu stronach rzeki. W trakcie nalotu zniszczona została ulica Książąt Opolskich (dawniej Nikolaistr.). Według różnych źródeł zginęło wówczas od ok. 80 do 100 mieszkańców, w tym goście weselni w hotelu Hucha. Zburzone zostały również budynki zlokalizowane przy mostach, m.in. kamienica Hipperów. Prawdopodobnie nalot ten położył kres działalności firmy. Po wojnie Walter Hipper osiadł w Hesji, w mieście Bad Homburg, gdzie dożył sędziwego wieku, zmarł pod koniec lat 90. Do dziś w naszym mieście, m.in. na peronach dworca kolejowego wybudowanego w 1897 r., można natknąć się na pokrywy studzienek wyprodukowanych przez Hippera.

Budynek fabryki R. Hippera, 1903 r. [https://wroclaw.fotopolska.eu/548531,foto.html?o=b133139, dostęp: 16.11.2021 r.]

- 86 Johannes Przychyła, Fleischerstr.
- 87 Josef Scheer, Kaufmann.
- 88 Felix Sterz, Uhrmacher.
- 89 Franz Berzik, Wurstfabrikant.
- 90 Oskar Hipper, Fabrikbesitzer.
- 91 Robert Grafka, Kaufmann.
- 92 Paul Urban, Kaufmann.
- 93 Dr. Ernst Mewius, Kreisarzt.
- 94 Josef Przychyła, Kaufmann.
- 95 Johann Kitzlar, Schuhmachermeister.

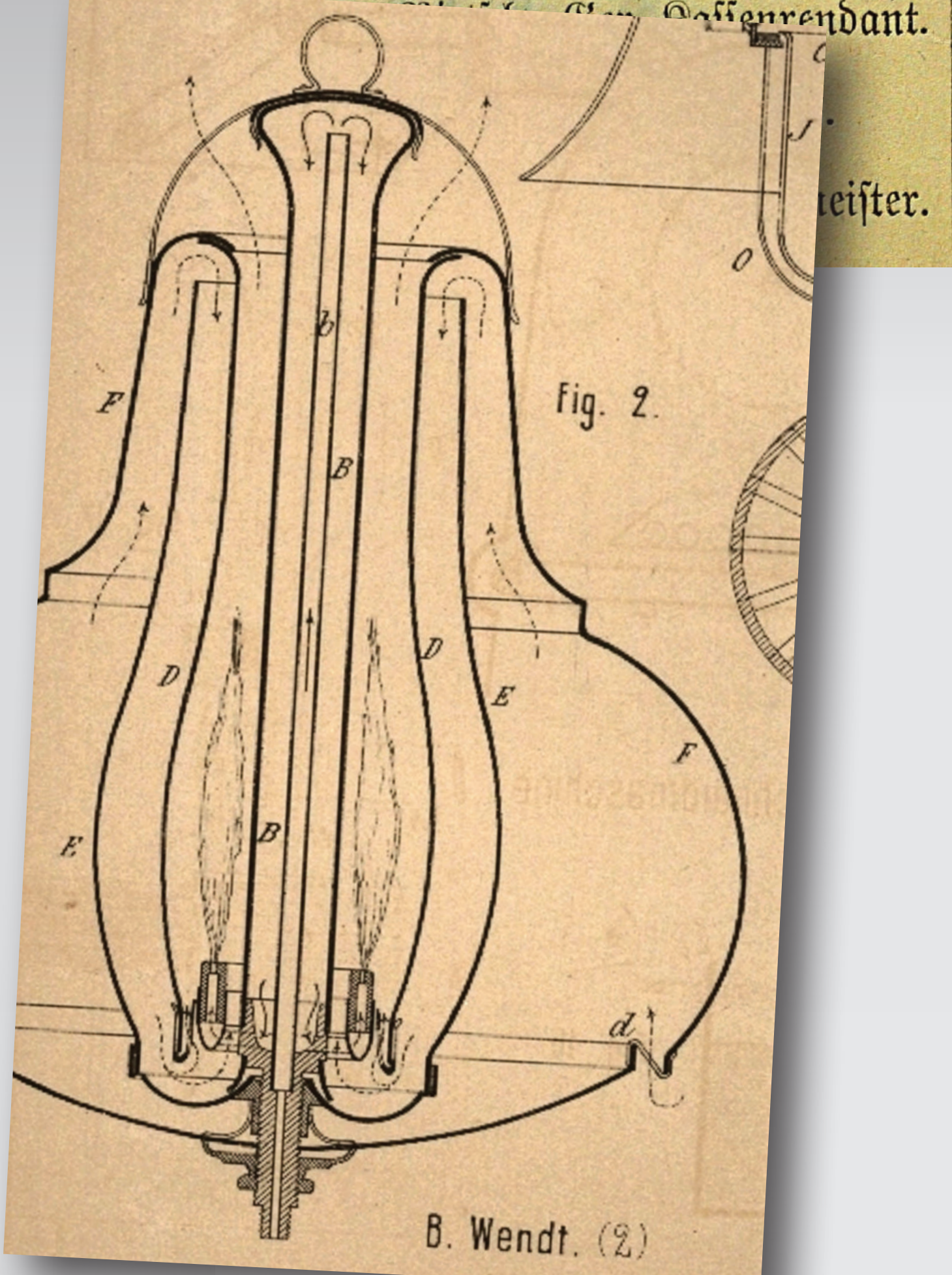
Lista wyborców do rady miasta Opolą – Oskar Hipper, II klasa [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Stadt-Blatt Oppeln” 1915, nr 85, s. 2]

- Sinz Friedrich, Arb., Malapanerstr. 21.
- Sinz Julius, Maschinist, Zimmerstr. 63.
- Hipper Eugen, Kupferchmiedemeister, Breslauerpl. 5.
- Klara, ohne Beruf, Breslauerpl. 5.
- Oskar, Kupferchmiedemstr., Breslauerplatz 5. 76.
- Sinzschal Eugen, Kreisbaumeister, Dafenstr. 22.
- Sinzschal Martha, Postgehilfin, Vor-

Zapis w książce adresowej miasta Opolą dotyczący mistrzów kotlarstwa Eugena i Oskara Hipperów [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1909, s. 25]

- Installateure.**
- Hipper R., Breslauerpl. 5/6.
  - Klebig Gottl, Nicolaistr. 10/12.
  - Krause Otto, Nicolaistr. 28.
  - Malikky Max, Bleichstr. 26 pt.
  - Desterreicher Rich., Kraftstr. 37.
  - Scholz Gottl., Porischstr. 26 II.

Zapis w książce adresowej miasta Opolą dotyczący instalatora Roberta Hippera [Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Adressbuch der Regierungs-Hauptstadt Oppeln, Oppeln 1902, s. 122]

Schemat lampy gazowej, wynalazonej i opatentowanej przez Bertholda Wendta [Digitalisierung des Polytechnischen Journals, „Neuere Gasbrenner mit Vorwärmung der Verbrennungsluft” 1884, nr 251, s. 453-457]

GEMINIUS

LOCI

- 77 Moritz Heidenreich, Postinspektor.
- 78 Robert Simon, Gymnas.-Lehrer.
- 79 Phylemon Boye, Ober-Postkassen-Buchhalter.
- 80 Franz Prauzinsky, Kgl. Rentmeister.
- 81 Dr. Franz Sprotte, Gymnas.-Lehrer.
- 82 August Baron, Fleischermeister.
- 83 Emil Tkoj, Töpfermeister.
- 84 Joseph Ubrich, Schiffer.
- 85 Richard Geisler, Consistorialrath.
- 86 Bruno Kofierowski, Restaurateur.
- 87 Franz Spirra, Hausbesitzer.
- 88 Gustav Scholz, Buchhalter.
- 89 Paul Baranek, Kaufmann.
- 90 Josef Scheer sen., Schlossermeister.
- 91 Samuel Riesenfeld, Kaufmann.
- 92 Georg Scholz, Kaufmann.
- 93 Wilhelm Graßmann, Hauptamtsrendant.
- 94 Otto Schulz, Kaufmann.
- 95 Max Hubrich, Spediteur.
- 96 Karl Emmerling, Klemptnermeister.
- 97 Joseph Schmeda, Vorwerksbesitzer.
- 98 Roman Burghardt, Gerichtsskretair.
- 99 Joseph Skoruppa, Tischlermeister.
- 100 Anton Torka, Gemeinde-Einnehmer.

Lista wyborców do rady miasta Opolo – Franz Spirra, III klasa
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, „Stadt-Blatt Oppeln” 1891, nr 45, s. 2]

FRANZ SPIRRA, OPPELN-WILHELMSTAL / FERNRUF 3521

Bohrung Nr. 1 Tages-Nacht Bericht-Nr. 11112 den 20. JAN. 1927

Name: Fabian Spirra Ort: Oppeln

Nr.	Namen und Arbeitszeit	Stunden	Prozent	Bemerkungen u. sonstige Auslagen
1	Spirra	10		
2	Spirra	10		
3	Spirra	10		
4	Spirra	10		
5	Spirra	10		
6	Spirra	10		
7	Spirra	10		
8	Spirra	10		
9	Spirra	10		
10	Spirra	10		
11	Spirra	10		
12	Spirra	10		
13	Spirra	10		
14	Spirra	10		
15	Spirra	10		

Ganze Tiefe d. Bohrloches: 10 Mtr. Stand des Bohrschutes der Bohrröhre: 10 Mtr. Bohrlöcher im Felsen: 10 Mtr. Geböhrt von: 10 Mtr. bis: 10 Mtr.

Nummer der Bohrschute: 10 Beginn: 10 Ende: 10 Durchbohrte Erdschichten nach Normalen benennen: 10 Wasserstand in Metern: 10

Mitteilungen über die Bohrung auf der Rückseite. Bohrmaster bzw. Schichtführer: Spirra

Druk firmowy zakładu Franza Spirry
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2625/5]

Najlepsza fabrykacja wodociągów (pomp)

Fr. Spirra w Opolu
Pasięka (Wilhelmsthal).

- Bardzo mocno zbudowane, w czasie mrozów nigdy nie pękają, choć bez okrycia. Wykonuje takowe do największej głębokości.
- Rury cynkiem oblewane, wewnętrzne przyrządy z mosiądzu na nowy sposób.
- Przez minutę 70 do 80 litrów wody dające z dwuletnią gwarancją.

Reklama fabryki Franza Spirry
[Śląska Biblioteka Cyfrowa, „Staropolanin. Kalendarz Gazety Opolskiej” 1898, s. 87]

FRANZ SPIRRA

Franz Spirra
Tiefbohrungen - Brunnenbau
Grundwasserabsenkung
Oppeln-Wilhelmsthal

for Franz Spirra
Paul Spirra alt Inhaber

Pieczęć imienna Franza Spirry oraz podpisy Franza i Paula Spirrów
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2625/135]

* FRANZ SPIRRA, OPPELN-WILHELMSTAL *

1876

50 JÄHRIGES JUBILÄUM
DES BRUNNENBAU-UNTERNEHMENS
FRANZ SPIRRA
INH.: PAUL SPIRRA, BOHRINGENIEUR
OPPELN-WILHELMSTAL

1926

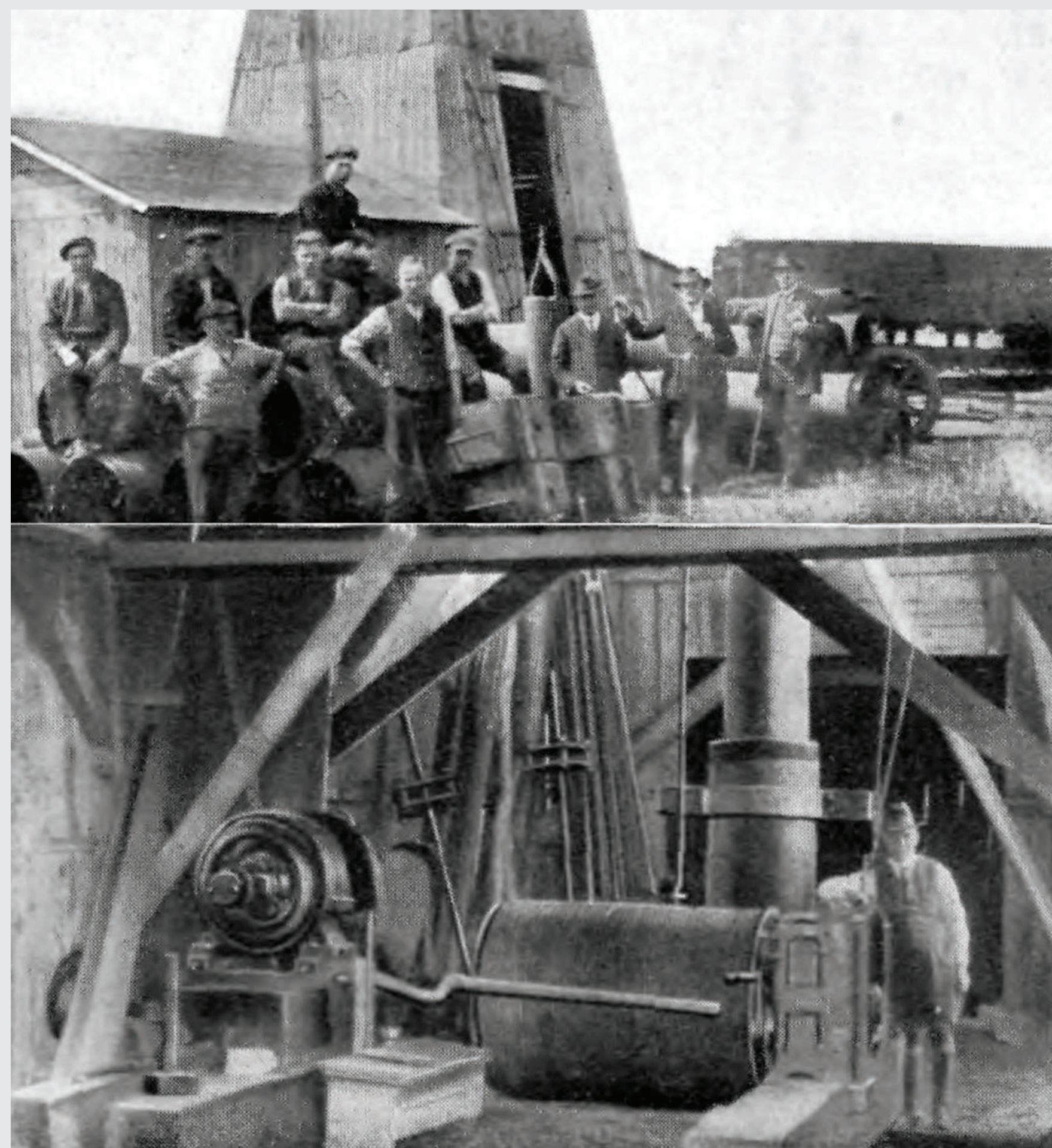
Portrety Franza Spirry i jego syna Paula, jubileusz 50-lecia firmy
[Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, Karl Maurer, Oppeln, Oppeln 1926, s. 88]

Założyciel firmy, Franz Spirra, urodził się 6 maja 1852 roku, w Opolu osiedlił się w 1876 roku. Wierność tradycji rodzinnej sprawiła, że Franz wraz z najstarszym synem Paulem przez wiele lat prowadzili firmę z branży związanej z techniką wiertniczą. Ich praca polegała na wierceniu studzien i innych odwiertów. Siedziba firmy Spirra mieściła się w Oppeln-Wilhelmsthal (dzisiejsza wyspa Pasięka) przy ulicy Luisenstrass 9 (obecnie 11 listopada).

Franz Spirra zajmował się także działalnością społeczną w Opolu. Widnieje m.in. w spisie mieszczan uprawnionych do głosowania do opolskiej rady miejskiej w roku 1891, w klasie II, pod pozycją 87.

Syn Franza kształcił się przez kilkanaście lat na różnych uczelniach technicznych, po studiach znalazł zatrudnienie jako inżynier w dziale konstrukcji i projektowania oraz na poligonie doświadczalnym firmy Borsig w Berlinie. Pracował także jako inżynier wiertniczy w największych firmach zajmujących się wierceniem studni głębinowych w Niemczech. Ponadto spędził 12 lat przy budowie pomp w firmie Siemens Werke w Berlinie-Siemenstadt. Mając takie doświadczenie, w 1923 roku, w czasach największej inflacji, przejął ciężar prowadzenia firmy po sędziwym ojcu. Udało mu się między innymi zdobyć zlecenie na kilka głębinowych odwiertów w poszukiwaniu węgla brunatnego na Dolnym Śląsku, dzięki czemu przeprowadził firmę przez najtrudniejsze czasy.

Franz Spirra zmarł 2 kwietnia 1926 r. i spoczął w grobowcu rodzinnym na cmentarzu przy dzisiejszej ulicy Wrocławskiej.

W zakładzie Franza Spirry
[Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, Karl Maurer, Oppeln, Oppeln 1926, s. 89]

Franz Spirra
Bohringenieur
Oppeln-Wilhelmsthal

Tiefbohr- u. Brunnenbau-Unternehmung

Wasserbaumt, Brie g Bez. Bresl.,

Rechnung

30 Stück Grundwasserbeobachtungsrohre bis 6 m Tiefe hergestellt je RM 48,- 1.440,-

Faktura z zakładu Franza Spirry sporządzona na okolicznościowym druku wydanym z okazji jubileuszu 60-lecia istnienia firmy
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2625/19]

Płyta nagrobna rodziny Spirrów, cmentarz przy ul. Wrocławskiej w Opolu
[fot. Magdalena Knieja]

Cmentarz przy ul. Wrocławskiej w Opolu, miejsce spoczynku osób z rodziny Spirrów
[fot. Magdalena Knieja]

